

*Юрій Боярунець*

**НА ШЛЯХУ ПРОСТО НЕБА**

..Сучасна гендлярська людська цивілізція не лише поглинає багато часу та простору, але й ищить час і проду~~м~~<sup>н</sup> її агресивний – галас нестерпну~~Вона~~ криє в собі власне прокляття, бо втоптує в багно людяність, на якій стоять

*P. Tagor. «Націоналізм»*

## ВІД АВТОРА

Пізнай себе у світі і для світу і намагайся спричинити якомога менше зла на своєму шляхупровідна тема творчості; «Немає чужого болю»,– вторує автор Че Геварі. Немає нічого окремішнього ні на землі, ні в небі. Не поспішай звинувачувати світ, навіть коли ти полішився, як на твою думку, однією це неможливо в принципі, допоки є Буття в усіх його численних проявах.

*Автор*

## **БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА Т. ШЕВЧЕНКУ НАВПРОТИ УНІВЕРСИТЕТУ ЙОГО ІМЕНІ<sup>1</sup>**

Ніколи вже Вам не присісти.  
Стояти Вам тут до кінця віків...  
Важко бути поетом,  
а Українським – і поготів.

Таки запопали в тенета.  
Позують, клянуться,  
хто й глянуть не смів...  
Важко бути поетом,  
а Українським – і поготів.

## **ЮРОДОВИЙ**

*А ми дивились і мовчали  
Та мовчки чухали чуби.*  
Т. Шевченко. «Юродивий»

І знов – «причинний», знову крайній...

І знову підленький смішок.

І знову проміж люде зайвий.

Здається, в Бога теж. Щокроκ-

все в тій же епата�ній ролі.

І хто – чужі, і хто – свої?

І знов один на видноколі...

І знов – супроти течії.

## **НА ШЛЯХУ ПРОСТО НЕБА**

Там – інший світ, там світу край,  
там зоряно, там – місячно...  
А я один із цих людей,  
а я – один із тисячі.

Пора. Світає. Знову день...  
В долонах проти неба –  
пил подорожній. Треба йти...  
А може, йти – не треба?

*(1991)*

<sup>1</sup> З книги «Teatr одного актора».

## ОСТАННІЙ ГЕРОЙ. РОМАНТИКА

\*\*\*\*\* (Балада, триптих) \*\*\*\*\*

Співучасть є найважливіший і, можливо,  
єдиний закон буття всього людства.

Ф. Достоєвський. «Ідіот»

### Поклик

Осідлати б Росинанта:  
стійло – сидням, дурням– статки,  
нам– брикати,—  
не слинькам з нас кепкувати,  
ще дамо про себе знати!  
Ген туди, де стогне дико,  
зачайвши, див<sup>2</sup> у вітах,  
де малинов<sup>3</sup> покликує  
в чистім полі вольний вітер.  
І по чарці з вітром випити,  
і втирати очі злі...  
Й тільки вітер під копитами  
горне курячу по землі.

### Услід Дон Кіхоту

Нелегко зважитися, гірка робота,—  
йти услід Дон Кіхоту.

Не задумуючись, що потім,  
не маючи часом і ріски в роті,  
  
заробітчанином просто неба.  
Знаючи, що чекає на тебе  
  
і глум заскорузлих, і нудьгуючих свист:

проти тебе– Система, а в тебе– спис;

і відомо тобі, як не знати:

перша лава мусить упасти,—

бо так повелося, було так завжди.

Першим – важко, а перший– ти...

Перший– й останній у першій лаві...–  
й піти зі світу в неславі,

а то і безвісти, десь під тином–  
та краще блудним, ніж абияким сином.

Не так воно просто– йти за ідею,  
звично шкурою важить своєю,

просто так, щоб ніякого зиску.  
Спис– не зброя, а засіб тиску.

### Останній Герой

<sup>2</sup> Посилання – «Слово о полку Ігоревім».

<sup>3</sup> Один з кольорів козацьких прапорів.

... Я шукач пригод особливого гатунку,  
з тієї породи, що важать свою шкорою,  
аби доказати власну правоту.

Е. Че Гевара  
(З прощального листа до батьків)

1

Нема мови, непросто воне бути іншим,  
не звичним, не «нашим», не прозайчним;  
не притертим, непевним, не схожим  
на першого-ліпшого перехожого.

Коли не в колії, коли ти випадаєш,  
неперебачуваний, коли для тебе немає  
іконочинних, земних і божих...

«Важкий характер».

На трибуну – як на рожен. Одні видатки  
і для Біло-домних моделювальників,  
і масиву Кремлівських столонаочальників.

Система – усталеність: хрестики-нолики...

Вичерпна гра.

Третій – зайвий. А він у «третьому»<sup>4</sup> – на «ура».  
Допався – такий із себе всенький... –  
«ні богові відступне, ні чортові на посиденьки;  
ні «демократії», ні «реального соціалізму», –  
потрава для світу. Запопав харизму.  
Як не крути – на всіх збитках – не притаманне  
осмислення векторно-багатогранне,  
як не прикро; прогляділи, випорснув-зачепило:  
не доступитися, і терпіти несила.  
Має ж задатки, – фігура(льно); виструнчився б ...»  
А він – усупереч, він – не вписується.

2

Хай вони там, а він – на практиці, –  
он портрети рясніють на маніфестаціях, –  
хоч яка там ймовірність успіху...

Протипоказане  
насильство – любові? Він хворих проказою  
лікувати мав намір по інституті...

3

Славоля, жертвоність?.. Зло, як бути?  
Пуга Ісусова, мечі апостолів...

Любові властивий праведний гнів.  
Правда, – не те, що з автоматом,  
воно й зі списом – справа делікатна, –  
недалеко і до гріха.

(Правда – завжди гірка,  
і гірка правди участь.)

А коли болить, – у веригах мучиться?  
і канючити ...

коли «немає чужого болю»<sup>5</sup>

Коли альфа й омега світу – неволя,

<sup>4</sup> Посилання: третій світ, третя сила (багато «В'єтнамів») тощо.

<sup>5</sup> З моральних зasad Че Гевари.

повнокровна картина абсурду  
(чи воно так і треба, чи завідома дурість?).  
Можна бути, звичайно, і хіпні, і панкі,—  
а коли ти— на вулицю, а на вулиці—  
«хепіенడ»— танки?  
а вони на тебе чекають зранку,  
а вони тебе дочекались насилу...  
а ти навпроти, такий красивий?

4

Хтось мусить— за людність— і постраждати,—  
це ж конюшень Авгієвих загати,—  
за гнаних, голодних, за них— обездолених,  
безправних, німих, відторгнених...  
Очистити світ од скверни,— нагальна  
потреба в Революції соціальній.  
Не обійтись обладунками бутафорними  
(де воно— біле, де завідома— чорне?),  
коб більше народу, можна й з оглоблею...  
*«Революції без стрільби не роблять»*<sup>6</sup>  
Зважитись,— і на себе відповіальність взяти—  
нелегко, без списка чи там автомата.  
Не все так просто— з ножем Свободи  
Брутів, Робесп'єрів, Нечаєвих...—  
дорахуватись годі,  
з трибуналом (совісті) і без.

5

Піти на хрест. Піти...— заради чого?  
адже— немає під сонцем нічого нового  
Прикметно, обіч Розіпнутого— інсургенти.  
*«Я не вернусь переможеним.*  
*Віддам перевагу смерті!*<sup>7</sup>  
Трагедія доби, трагедія особистості?  
Він не просто пішов, він встиг висповідатись.

6

Любити— суворо й соромязливо—  
і богом забутих...— йому, вразливому,  
служити б,— й іншого щастя не знати,—  
зі списом чи там з автоматом  
(варто було б народитись в сорочці...)  
до правки у реченні на шкільній дощі:  
*«Я вже умію читати;*  
до:

*«Я гордий, що помираю разом з Чє,—*  
не знаю, як там кому, мені— боляче.

— *Про що ви думаєте?*— спитав його ворог.  
— Я думаю про безсмертя Революції

На життєвих стежках— віддавати перевагу завжди  
«зірці, яка осява і вбиває»<sup>9</sup>—  
й тоді...

<sup>6</sup> Іонак Ернесто Гевара в розмові з другом.

<sup>7</sup> З моральних засад Че Гевари.

<sup>8</sup> За І. Лаврецьким, «Ернесто Че Гевара».

<sup>9</sup> З прощального листа малолітньому сину соратника Чє, кубинця Хесуса Гайоля.

Ні, не з відчаю вмерти героєм;  
а щоб на противагу, самим собою  
спротивом, рухом,— без містики  
біблійно-убогим доброю вістю,  
наперекір добі, і тоді...

Чого ради?  
щоб хтось там продав, хтось зрадив,  
той руки омив, а той осміхнувсь і потер  
(«... І на круг свій вертається вітер»)?  
І терпіти, коли нема ради,  
і громадити біль, і не падати.  
Важко рюкзак пасами ріже,—  
не ті часи, щоб в покоях ніжитись;  
допікають москіти, найгірше—  
коли астма й немає хороших віршів.  
Чим воно, справді, не щастя?  
ті, кого любиш, біля багаття...  
зі списом, чи там з автоматом.

Не так, — а як треба? Що загадувати...  
Своїми п'ятами знову відчути  
Росинанта ребра, і знову «бути»,  
обладунки на себе— і знову на спит,  
і тільки курява з-під копит.  
І крізь куряву, крізь часоплин:  
«*Vаш блудний і невіправний син*—  
зі списом, готовим— не жарти— дістати  
переслідуючих ворогів-гіантів,—  
щоб відразу — в бій, і не мучитись:  
«бути — не бути?», а що... Не задумуючись  
над тим, що там скаже громада.

А скаже вона— «донкіхотство», «бравада».  
— Сидів би собі,— у пенсійних чиновниках:  
рибку половлював з човника,  
непоганим би був полюбовником,  
при дружині із ополоником.  
Ще й у тому... — в бомонді, в самій богемі!..—  
нам би його проблеми.

Пересипано світ недобре клієнтами,—  
що з них взяти? відробляють, з процентами.  
— Спав з розуму. Покрасувався...  
Росинанта впріг. Доскаакався...

А хтось із богеми:— Муляло? Хват.  
Епатажність, аматор. Дешевий театр.  
Декорації, прошиті кулями...—  
Не обйтись візуально посулою,  
бо ж кине звисока:— Зарізяка.  
(А я бачив, як вітер плакав,—  
вольний вітер у чистому полі...)  
Хтось помінятись хотів би долею;  
«коли можна, хай чаша ця мене обмине»,  
є й такі; хто тільки зітхне...

Людям властиве вагання,  
суд совісті – він останній.  
Нема, над суд совісті, вищої міри.  
Через терня сумніву, спротив зневіри  
до Віри.  
Що ще? Він – останній, і ми його втратили.  
Він прийшов, – ми Його не побачили.

## 11

А десь там, де не бути, поставлять свічку.  
А я тут, у полі, біля кринички...  
Що наше життя? – мить,  
а все ж – щемить.

*Він був із людей – таких, яких мало,  
яких, напевно, й не буде вже, –  
дуже незручний Ернесто Гевара,  
знаний більше, як Че.*

1995, жовтень 2003



**ЕСЕЇ (СВІТОГЛЯДНІ)**

## ПОПЕРЕДНЕ СЛОВО

Для чого, і для кого пише письменник? Передусім - для себе, він інакше не може: це стан його души слово, властиво-життя, його відповідь на питання: «Бути чи не бути?» Звісно, зауважує іближнього він не перебуває, а живе у світі і разом зі світом. Він пам'тає, що «Напочатку було Слово...», і творить слово і світ у собі, для світу.

Чи потрібна слову палітурка? Не завжди. Не завжди була писемність. Ну а карбувалось воно й на глиняних табличках, і на каменюках, скажімо - скрижалях Мойсеївих, пропупало пророцтвом огненними знаками на стіні Владного (зауважмо про «князя світу» побіжно)... Зрештою, записувалось на пергаменті, на папері, чому й завдячує світ своїм становленням і, перепрошую, прогресом, бо це останнє вельми і вельми проблематичне. Листки компанувались у зшитки, зшитки сформувалися в книжки: «Поема про Гільгамеша», Веди, «Перша книга Мойсеєва: Буття» - і ще, і ще... книжки в бібліотеки, - і втраченої Александрійської (спам'ятаймо й Александра Великого Македонського), через неструмність Цезареву в домаганні всевладдя (зауважмо про «князя світу»). Книжка в обкладинці, у палітурці. Ніхто їх не розмальовував, для кого важило слово. Та згодом живописці вдалися до його візуального відображення, і це тільки на користь сюжету, спостереженню і пізнанню, на користь світу.

Все це так. Та не потрібно забувати, що напочатку було слово. Книжкає передусім, і завжди - слово, а не палітурка.

## ВІД БУНТУ – ДО БУНТУ<sup>10</sup>

Епіграфом до цих нотаток з претензією на маніфестацію могло б бути прислів'я «Не тратьте, куме, сили»... Це не тільки моє бачення. Поневолення безвихіддю я знаю (я відчуваю) – ознака неспокійних, збурених мрійників покоління 70-х, тих, кому нині під чи ледь за сорок. Знання єбнішають, пізнання тривають. Раніше можна було піти на хрест (або завоювати півсвіту, як це зробив Олександр Македонський) і в тридцять три.

Все повторюється, – і з якою навдивовижу настирністю (і значимістю?). Здається, ще так недавно ми шукали відповіді на «прокляті питання нашого часу», за визначенням Че Геварибюрократизацію суспільства, відчуження особистості, міщенство і байдужість, у викладах теорій, ба навіть у самих творах (дещо таки можна було дістати) Прудона, Бакуніна на й Кропоткіна... Сьогодні анархізмом захоплюються стрільці УНСО (принаймні так стверджує Юрій Шухевич).

Ще вчора ми перебували у світі ілюзій «нових лівих», їхніх проводирів і пророків. «Мирлюдям, війна–інституціям!», 1968 рік – «червоний травень» у Парижі, і «Празька весна», студентська революція, бунт інтелектуалів на Заході (і на Сході)! Приречені, як і всяка безалаберність, на поразку (поразку все ж відносну, тому що «процес», як мовив небезвідомий політик, таки «пішов»). І що, зновубунт? Але вже на рівні «червоних бригад»: «Все – і негайно!»? Шекспір не уточнив однієї суттєвої деталі: так, увесь світ театр, і ми у ньому – актори, але цей театр – театр абсурду.

Хіба і ми, захлинаючись безсилям, у безпорадності своїй не сповідували кредо «Ве є негайно!»? Хіба і ми не захоплювались латиноамериканськими «фронтами», «червоними бригадами» і РАФом, їхнім протистоянням Системам, не молилися на comandante Че? Ще й як! (Че загинув 39-річним, у 1967 р.). Ще й як. А що ж у підсумку? Втома. Це не розпач, це – втома. На даному відтинку часу революція свідомості (у свідомості) неможлива, і це зло – держава як знаряддя, засіб пригнічення особистості надалі тяжітиме над нами. Бо держава – це воля домінуючої маси, а її природний стан стан спокою. Рух дратує її і озлоблює і породжує зненависть до інтелекту, носія невдоволеності, прагнень і дерзновення. (Про сьогоднішню українську державу взагалі шкода мови). Наші літературні виправи, втеча у нами ж створений світ волі, вже на підставі власного досвіду, не стали джерелом утіхи (хоча це єдине, що втримує нас «на плаву»). У змаганні, у виборюванні свободи для себе – а саме це і є істинним підґрунтям «бунту» всякого інтелекту, особистості (участь у національній революції також, не треба себе і когось дурити: ми просто не зможемо функціонувати поза національними теренами)ми програли. Початкова запальна активність у Русі, в надії на можливість неможливого, після його подрібнення на окремі партії (!) обернулась розчаруванням. І ми усамітнились, вважаючи себе величиною самодостатньою для узабезпечення продовження власного існування.

Ми почали студіювати Біблію, Коран і «Бхагавад-гіту», ми докопуємося у своєму пошуку до Вед і Шабали, – і почали усвідомлювати, що нині релігійне й свідоме начала, теологія як знання чуттєві і властиво наука, знання експериментально-предметні, настільки близькі, що межа між ними видається утворенням механічним, штучним. Здається, ще крок, півкrokу і буде пізнана Всесутність. Але це крок Генія. Чи можлива його поява з огляду на рівень і чисельність знань?.. Мудрість світу стверджує: до Бога можна наблизитись, піznати його неможливо.

Так, ми – втомлені. Але не поневолені, принаймні не всі. Ніцше, Вагнер і Караваджо (і Джек Лондон «Мартін Іден», і Камю – «Калігула»...) – «надлюдина», геройка самозреченні, сокровенна особиста релігійність – ось точка відліку нинішніх нас (а ще соромязливо притлумлена жага любові, кохання, бо, незважаючи на весь наш пессимізм, ми все-таки залибливи в житті).

Що попереду? Знову бунт чи поступ на шляху пізнання? Політика чи творчість? (Втім, Президент Дудаєв, кажуть, не полішає писати вірші; писав і Че Гевара, і Нестор Махно...). Не знаю. Єдине, що мені відомо достеменно – з нас ніхто не стане на коліна. Навіть перед Творцем. І це не є «гординою», – євничайна гордість людини, яка не сприймає Страх, світло як є Любов.

1995

с. Скоморошки, Вінниччина

<sup>10</sup> Оприлюднювалось у часописі «Молодь України» (26.01.1996), журналі «Слово і час» (№ 8, 1995).

## БУДЬМО УКРАЇНЦЯМИ І БУДЕМО ЄВРОПЕЙЦЯМИ<sup>11</sup>

Звідки, з чиєї нелегкої руки привнесено в наш ужиток твердження, що ми недоєвропейці» («ми», бо кожен з нас є Українцем, навіть коли й називає себе «європейцем», чим і мотивує свої буцімто модернові творчі потуги?) Чому так «творчо» сахаємося своєї сільської хати, з таким вистрибом помчали у примарну, створену і вигадану нами ж Європу<sup>12</sup> назебто притаманній їй ментальністю, що пасує нам як корові сідло?

Чому так цураємося власного народу? Тому, що він не поривається до нас з розпростертими обіймами, не поспіша сприймати нас як творчі особистості, чим зовсім не схожий на виплід нашої уяви? Та не було такого «народу» й не буде! Кпинили з нас у Європі надалі кпинитимуть. А переймались і перейматимуться походеньками Нідерландця Тіля Уленшпігеля, необорністю Швейцарця Вільгельма Телля, пристрастями Німця доктора Фауста і звитяжництвом Іспанця Дон Кіхота... і кожний з національний, і кожний передбуває в самобутньому народному епосові.

Що привнесе у світ підробка під «європейзм» чи ще згірше «панатлантизм»? Та нічого! Світ це розмаїття культур, ще з часів поруйнування Вавилонської башти і слава Богу! Світ – це взаємодія і взаємопроникнення, взаємовплив і взаємозагачення. Є твердження, що національний Дон Кіхот спричинився до формування світогляду європейців. А що доброго можна сказати про сучасних йому «інтернаціоналізованих» чинодралів, лицемірів і чистоплюїв напоказ, про їхній «вплив»?.. Нації, наша Європа творились (і творяться) усупереч волі правителів-космополітів: Цезарів, Карнівеликих і не зовсім, Петрів Перших з Катеринами Другими, і Наполеонів, і Ленінів з Троцькими, і навіть Горбачових... Не з їхнього благословення розпадались імперії і об'єднувались споріднені державоутворення. Історія Київської Руї імперії, конфедерації князівств, сучасних держав – не виняток.

Так історія незаперечно свідчить, що поступ України, її соціально-політичний, духовний розвій, не є чимсь відрубним, не поєзаним з європейським поступом. Хіба «Слово о полку Ігоревім»<sup>13</sup> геройчний епос, з його всес часовістю і всепросторовістю, з його заглибленням у внутрішній світ людини, його поетичністю – не загальноєвропейського звучання? А тематика «Гайдамаків» Т. Шевченка відгомін Реформації, середньовічних селянських, релігійних війн у Європі, кінцева мета якіжстворення окремішніх, національних держав, – чи що іншого мали на думці П. Сагайдачний та Б. Хмельницький? Слід зазначити, що П. Сагайдачний на загал, як на той час, був таки далекогляднішим, добиваючись автономії для України в складі конфедерації Річ Посполитої. Тоді й магдебурзьке право міста мали, і магістрати були, і цехові товариства (братьства), і братські школи, і Києво-Могилянська академія... і був Київ, як і Львів, нічим не згірше за Вільно чи Krakів, та й інших міст Європи. Хіба зносились-бо з нами Кромвель і Карл XII, коли були б ми ордою на кшталт Московського юрта Золотої Орди?

За Московщини, що її не вдалося відвернути жодному гетьманові по Б. Хмельницькому, зокрема І. Мазепі та П. Орлику й іншим «мазепинцям» у розсіянні й на Батьківщині сущим, – європейський поступ нашого Краю вірвався, то правда. Проте й тієї нелегкої пори українство спромоглося на запільні «Історію Русів» гімну Духа свободолюбивого народу, на «Кавказ» Т. Шевченка<sup>14</sup> обстоювання прав людини, нації бути вільними (яка актуальність з огляду на останні події в Чечні, загалом на Кавказі!), а в «Енеїді» І. Котляревського – голосно заявило про свою самобутність, подібно іншим європейським народам, а також і свою причетність до загальноєвропейської історії на культурі. Хіба «Енеїда» не вияв гуманізму, вищого гатунку, доби Ренесансу? Використання, «перелицовування» І. Котляревським поважного сюжету (європейського) – теж не є чимсь випадковим. До вірувань (не до релігії) у нас, як правило, ставились просто, без звичих упереджень і забобонності (коли не брати до уваги екстрем). Як і в інших народів Європи, згадаймо численні казки-перекази, літературні твори, спричинені далеко не святыми діяннями «святих отців» – чого варт одне спогадання про індульгенції! Ми в Бога теля не крали, у нас теж гріхи батюшками відпускалися налево й направо за «мізду помірну».

В своїх помислах і прагненнях ми були вільними і гордими, і це впадало у вічі. Слідуючи батьківським заповітам, ми не були поглинуті ні Еллінськими, ні Римськими богами, ні богом Єреїв, ні будь-якими іншими, ні західними, ні орієнタルними. Привнесене християнство не було запереченням глибин нашої віри, не було відірваним од нашої минувшини (на відміну од первісних князів-Рюриковичів), свідченнямолядки, щедрівки, ніч на Іvana Купала... Що таке «язичництво», тобто первинне вірування, осягнення світу, його відчуття, – як не духовна скарбниця, спадкова сутність народу? Завважмо, що й первісної доби у нас, не забуваючи власних витоків, не нехтували і не зневажали богів інших народів (нажебто й Перубог прибалтів...). Також видається, що наши храми були не тільки культовими спорудами, а радше носіями української культури, оберегами духовного світу народу (скоморохи на фресках Скофії Київської! А ікони в мережаних рушниках...), і тому – і настільки – були нашими святынями.

Маючи за опертя традиції народу, творили і наші сучасники: П. Тичина, М. Зеров, М. Хвильовий і О. Слісаренко, В. Поліщук, В. Симоненко – і нема їм числа, і хіба не по-європейськи звучить їхній голос?

<sup>11</sup> Опубліковувалось у часописі «Україна молода» (3.09.1998).

Національне,— читай— духовно багате, опромінене, своєрідне і неперебутнє, завжди в ціні. А безлиki підробки Європi не потрiбнi. На Заходi своїх графоманiв вистачає. А коли воно комусь i потрiбне, i пiдтримується, i знаходяться спонсори, варто придивитись: для чого, кому це вигiднi бачити Українiя, а лицезрiть «громадянiна свiту» (з яким i мати справу)?

## ЩЕ РАЗ ПРО ЦІННІСТЬ ЖИТТЯ, КАРУ I ПОКАЯННЯ

Не останньою чергою завдяки проповідi Церкви (а може, саме завдяки їй), попри усталенi твердження i настанови провiдних (i фундаментальних) вiровчень та вiротлумачень, що розглядають земний шлях людини як пролог до iстинного буття її (чи її iпостасi), безвiдносного i безстрокового, хоча що воnє невiдомо, але... людина нiколи не примириться зi смертю, отож пiд кiнець другого тисячолiття у вiдлiку християнства в суспiльствах європейських i бiляєвропейських цивiлiзацiй починає поважатися життя, i людське зокрема. Як перший крок— починають ставитися до нього обережнiше. Зауважмо, по-перше, що повага до Землi, природи, їх обожнення було притаманне людинi, та з розвитком так званих «продуктивних сил» вiдчуття «себе невiд'ємною часткою землi» (Камю)<sup>12</sup> втрачено, а по-друге— те, що й iще Еврiпiд стверджував: людському «життю цiни нема» («Алкеста»). А що вже вiйнi дiставалось i вiд трагiкiв (у них Арес, бог вiйни, ненависний всьому Олiмпу), i вiд сатирикiв (у комедiї Аристофана «Лiсистрата» жiнки навiть «вiл любошiв утримуються», аби «примусити до миру чоловiкiв»)...

Бiблiйна, а саме старозаповiтна (та й не тiльки бiблiйна) пересторога «Не убий!» мала тiєї пори дещо iнше навантаження. Цe заповiдь радше виживання роду-племенi, адже людськi жертви приносилися не тiльки Молоху (чи там Перуну), бiблiйний Авраам теж «зiязав Iсаакa, сина свого, i поклав його на жертiвник над дровами. I простяг Авраам свою руку, i взяв ножа, щоб зарiзати сина свого...» (Книга Буття)не було в цьому нiчого незвичного... А кров iноплемiнних та iновiрних, своiх «вiровiдступникiв» лилася рiкою, це був вiяв «природного добору», iшloся про богiв народiв (у БiблjБога єvreїв, Ягве), iшloся про сукупну духовнiсть, ноосферу, в Т. Манна— «метафiзичнi сили народу» («Доктор Faустус»), iшloся про сукупну волю, потребу самозбереження й утвердженнявиду (роду-племенi),— й не було в тiй кровi перегрiшення, i сказано: «Кожен, хто приносить жертву богам, окрiм Бога Одного, пiдпадає закляттю» (Книга Вихiдбото має бути вбитий.

Тих часiв, далi на схiд, на полi бою Курукшетра, полководця Арджуну, котрий хотiв уникнути згубi своiх дружiв, учителiв, родинi з супротивного табору (бо iнакше «наши вtихi окропляться кровi», «саме життя наше втратить сенс»), Крiшна закликає бити всiх: «...Або ти загинеш на полi бою i досягнеш царства небесного, або завоюеш царство земне i будеш вtішатися ним. Отож, наберись рiшучостi й бийся». («Багавад-Гiта»).

У повчаннi Вел. кн. Володимира Мономахa своiм дiтям: «Хто б то не був, правий чи винний перед вами, не вбивайте i не велiть убивати його, якщо й завинив хто в смертi, не губiть християнської душi» («Повiсть врем'яних лiт»),— теж вiокремлюється: саме «християнської», а не «поганина», бiльше тогiмова про християнина-одноплемiнника.

Власне, образ Icusa Назарянina (Христа), позаяк заперечити його було неможливо, а протиставити його проповiдi щось путнi— нiчого,— теж використовувався «сильними свiту»далекo не завжди з полюбовною метою: згадаймо хрестовi походи, релiгiйni вiйни i «Drang nach Osten!»... i росiйських nїglistiv, а за ними й пробiльшовикiв iз прокомунiстами, якi оголосили Icusa Назарянina iстинним, у їхньому розумiеннi, революцiонером,— i Вiн уже «ступав» попереду червоногвардiйцiв, з їхнiми штандартами на кшталт хоругов i їхнiм спiвом про «свiтле царство» (явний плагiat, перелицовування mrїi про «Царство Боже»<sup>13</sup>Впереди с кровавым флагом (i цe— Icус Христос?!— Ю. Б.)... В белом венчике из роз Впереди Icус Христос» (О. Блок, «Дванадцять»)... А партизани та iншi революцiонери-лiворадикали Латинської Америки не тiльки малювали нiмbi довкруж голiв своiх геройiв, а й Христа зображували з гвинтiвкою за плечima... А комунiсти Росiйської Федeraцii,— послiдовники тих, для кого «релiгiя— опiум для народу» i ще багато такого, про що й згадувати не хочеться,— зловживаютъ iменем Його на своiх агiтацiйних плакатах... До сприйняття звернення Icusa Назарянina «любити близнього свого» мiза поодинокими випадkами (мати Тerezа...) явно не дотягнемо.

Про прибiчникiв iсламу, про їхнiє ставлення до життя як вартости говорити не вiпадає: досить ознайомитися з останнiми новинами...

І це, так би мовити, стосовно етики. Утiм, iшloся i про державну полiтику. Отож протягом iсторiї європейсьki державi i державоутворення, котрi, звичайно, не могли бути поза суспiльними upodobanнями, понад те— формували їх стосовно власних (державних) потреб, а незrдка й насаджували (як от впровадження християнства, зокремау Київськiй Русi, i навпаки— упослiдження його у Вiзантiї iмператором Юлiаном, прозваним християнами Вiдступником...), людським життям не вельми

<sup>12</sup> Видрукувано в журналi «Сучаснiсть» (№ 7-8, 2000).

переймалися. Скажімо, у войовничій Спарті позбавлялися немічних немовлят, у Київській Русі життя смерда оцінювалося нижче, ніж дружинника. А монах-книжник узагалі перебував у княжій опіці... А чому? Та тому, що суспільству як цілісності в першу чергу потрібен інтелект, а вже потім ті, хто забезпечує його, стойть на сторожі.

Щоб вижити, інтелектуальне суспільство мусить покарати безумовного злочинця (наприклад, корисливого вбивцю), інакше «право дужого» може стати визначальним («усе дозволено» у Ф. Достоєвського), а це безпосередня загроза розвою. Та сучасні європейські суспільства прагнуть уникнути тяжкого вироку, і вироку смертної кари зокрема (до Ісуса Назарянина судження «око за око, зуб за зуба», «смерть за смерть» були неспростовними), і назагал справа тут не в можливій помилці («краще відпустити десять винних, аніж покарати одного невинного» все у того ж Ф. Достоєвського) і не в етичних міркуваннях (хто ми, щоб вершити суд над життям?). Завдання суспільства (осмислене чи інстинктивне, інтуїтивне «фчищення», покаяння грішника, повернення його до життя в інтелектуальному суспільстві, бо кожне життя повторна (і, що там, – незбагненна...) цінність.

Людству необхідно навчитись перевиховувати прочинця, пробудити (вивільнити) у ньому любов до життя. І тим самим перемогти виявлену прочинність, здобути перемогу в олдній із складових (віх) боротьби між Добром і Злом, Світлом і Термівою. Окрім того, це ще й виховання інтелекту милосердям (коли можна назвати милосердям муки сумління: згадаймо богиню Еріній, їхнє уособлення, давньогрецькі трагедії...). Навіщо потрібен поступ інтелекту (пошук істини, перебування у пошуку істини, яка нам, оскільки і є Богом, недоступна, – і слава Богу!) – то інша справа. Але потрібен, інакше природа (хай буде так...) з нами не воловодилась би, з огляду на наші сукупні «діяння» на планеті: давно були б там, де й рикаючі динозаври з іхтіозаврами...

2000

## МЕЧ ап. ПЕТРА. ТЕРОР І СВОБОДА<sup>3</sup>

Право людини на життя священне. Це стверджували, зокрема, ще давньогрецькі філософи. І було об'явлення Ісуса Назарянина як заповіді: «Не вбивай!» (Матвія, 19.18). Не тільки одновірця, про що йдеться в Старому Заповіті, а взагалі «Не вбивай!».

Але що цікаво. Видається достовірним, що принаймні один з найближчих учнів НазарянинаСимон Зилот (Євангелія від Луки, 5: «А коли настав день, покликав Він учнів Своїх, і обрав із них Дванадцятьох, яких і апостолами Він назвав: 14 Симона, якого Й Петром Він назвав... 15... й Симона, званого Зилотом...»), був до покликання Учителем позиційаний з нелегальним угрупуванням зилотів (ревнителів) або ж сикаріїв (кинджальників), які ставили за мету повалення влади Риму в Юдеї. І далеко не мирними засобами<sup>13</sup> вбивали і римлян, і своїх запроданців. А Симон Петро, що йому мовлено: «І кажу Я тобі, що ти скеля, і на скелі оцій побудую Я Церкву Свою» (Матвія, 16.18), «І ключ тобі дам від Царства Небесного» (Матвія, 16.19), – вже й перебуваючи обіч Ісуса не полішивав меча, і підняв його на стражників у Гетсиманському саду, коли ті заарештовували Учителя: «Тоді Симон Петро, меча мавши, його вихопив, і рубонув раба первосвященика, – і відтяв праве вухо йому» (Івана, 18.10). Готові були боронитися й інші учні: «А ті, що були з Ним, як побачили, що має статись, сказали Йому: «Господи, чи мечем нам не вдарити?» (Луки, 22.49). Безперечно, Ісусу Назарянину було відомо про меч Петра, і не тільки Петра. Правда, саме тоді й прозвучало знамените: «Сховай свого меча в його місце, бо всі хто візьме мечавід меча і загинуть» (Матвія, 26.52). Та назагал справа була в іншому: «Та промовив Ісус до Петра: «Всунь у піхви меч! Чи ж не мав би Я пити ту чашу, що Отець дав Мені?» (Івана, 18.11) Йшлося про Його особисту долю («чашу»), місію, яку Він, саме Він, – повинен був виконати.

Проте мечі були. Отже, апостол Петро, та й інші учні, мали право на самозахист? Напевно, що так. (Понад те, в останню Вечерю, у хвилину душевного съїття – цеж бо був переддень Голгофи, майнула у Нього думка і про власний– збройний– захист: «А тепер, – каже їм, – хто має калитку, нехай візьме, теж і торбу; хто ж не має, нехай продасть одіж свою та й купить меча. Говорю бо Я вам, що виконатися має на мені й оце ось написане: «До злочинців Його заражовано». Бо те, що про Мене, виконується». І сказали вони: «Господи, ось тут два мечі». А Він їм відказав: «Досить!» (Луки, 22.36-38), однак то була лише хвилина, тільки непосуттєва думка: недаремно ж про неї не згадують інші євангелісти). І ће після Нагірної проповіді, провозвіщення вищого морального закону, революційних принципів: «Ви чули, що сказано: «Око за око, і зуб за зуба». А Я вам кажу не противтесь злому. І коли вдарить тебе хто у праву щоку твоя ідстав йому й другу» (Матвія, 5.38-39), «Ви чули, що сказано: «Люби свого близького, і ненавидь свого ворога». А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас переслідує...» (Матвія, 5.43-44).

<sup>13</sup> Не опубліковувалось.

Апостол Петро мав право на захист від ~~досягання на свєт~~ життя, священне право на життя. Світ мертвих не є світом Спасителя; в ньому немає дітей, а Він закликає: «Як діти будьте»... Звичайно, Ісус Христо проповідував не царство земне, а Царство Боже. Та не будемо забувати, що, за Його словом, Царство Боже нас самих. Революціонізуючи суспільну свідомість Своєю проповіддою, провозвістивши абсолютною свободою—свободу Духа, внутрішнього світу (особистого «Я»), незалежного від зовнішніх чинників, держави (Системи) також—Ісус Назарянин робив людину дійсно вільною. Провозвістивши можливість очищення від гріхів, Він дав людині Надію. Покута, духовне відродження воно для живих...

А чи мають право на життя народи? Здається, Назарянина це мало обходило; Він наголошував, що Його Царство—не від світу цього. Він прийшов у цей світ як Син Людський, заради всіх, а не окремішнього народу. Він не став, і не міг стати, Месією, Спасителем для власного народу тих, конкретних обставинах. Зокрема, Він не підтримав, проголосивши «Кесарю кесареве», боротьби народу за вивільнення від Риму, не став речником тимчасового, проминущого. І народ, який щиро і захоплено вітав Його як Месію, Сина Давидового, Царя Юдейського приїзді до Єрусалима, після Його арешту вже вимагав у намісника римського імператора (кесаря) на ЮдеюPontia Pilata Його смерті: «Усі закричали: «Нехай роз'язти буде!» ... «(Матвія, 27.22). А життя дарував розбійнику Варавві, звичайно, розбійнику в очах окупантів: «Був же один, що звався Вараввою, ~~у~~вінзений разом з повстанцями, які за повстання вчинили душогубство» (Марка, 15.7).

Напевно ж народи, як суспільні одиниці, мають право на ~~життя~~ свою самобутність, непідлеглість, право на вибір власного шляху в загальнолюдському поступі до осягнення Істини. Видається невірним твердження, що народи постали в покару за спробу людської спільноти («І була вся земля одна мова та слова одні», Книга Буття, 11.1) осягнути Знання, Промисел Божий. Маю на увазі відоме казання про зведення Вавилонської башти і послідувоче її поруйнування Творцем всього сущого, змішання мов, «щоб не розуміли вони мови один одного», і розпорощення по землі. Навпаки, не тільки християнство, а й всяка релігія (система вірувань) провозвіщають необхідність служіння Богу, що полягає в Його пізнанні, пізнанні як Істини; більш того, це служіння—єдиний шлях Спасення.

Втім, можливо, не про людську зарозумілість йдеться у притчі, і слова: «Не буде тепер нічого для них неможливого, що вони замишляли чинити» (Книга Буття, 11.6) стосується вразливості людської свідомості, йдеться про те, що «нахил людського серця лихий від віку його молодого» (Книга Буття, 8.21), а отже чекати від дерзновенних задумів чогось путнього годі.

Скоріш за все, ми до сих пір не вийшли з того «молодого віку». Наш світ все ще далекий до сприйняття заповідей Ісуса Христа. І чи близче, ніж за часів раннього християнства, питання. А ще надто вже ми стали самовпевненими завдяки «науково-технічному прогресу». Правда, омріяна «вільна людина» в омріяному «вільному світі», що є найвищою цінністю—і метою—демократії, доступніша сприйняттю Одкровення. Проте воля дается нелегко. Рішуче не підтримуючи методів Нечаєва, «Народної волі», «червоних бригад» і РАФу, численних революційних «фронтів», все-таки можна зрозуміти, як на мене, протистояння насильству—з боку держави, влади—такими засобами тиску, як демонстрації, мітинги, страйки... Алєне пролиття крові.

Та як не прикро, меч усе ще потрібний, боротьбу зі злом не можна вести тільки «мирними засобами». Звичайно, згадуються нещодавні й сьогоднішні події планетарного значення. Безумовно, ті, що надавали надуто—надійний прилисток міжнародному тероризму, ~~які~~—перетакі, і розуміють вони тільки мову зброї, життя для них не є найвищою цінністю, дарованою людині, і при всьому тому духовний лідер талібів («учнів») провозвістив себе таким загалом для мусульманського світу... Але чи гоже християнину, чи там атеїсту, повчати мусульман, як їм Коран розуміти, і взагалі як жити? Імперіалізм, в усіх його проявах, не має права на існування, це—система гноблення, приниження. Зауважмо також, що ООН—координаційний центр всіх і для всіх, а не вибраних. Народи, нації мають право на власний вибір у поступі, на свободу. Звісно, ця свобода не повинна чинити не-свободи, не загрожувати правам інших, ~~як~~—праву на життя, як визначального. І в будь-якому випадку, напевно ж, не слід забувати, що Царство Боже зовні, а в нас самих...

## КНИГА ЙОВА. ТРЕТЬЯ СИЛА: СИЛЬНІ ДУХОМ

Чого, душа моя, ти сумуєш,  
І чого ти в мені непокоїшся?  
Псалом 43.5

Коли мене вперше вразила передмова Книга Йовавою небуденністю, звичайно, це спричинило розвідку «Книга Йова, яка приховує відповідь на питання: чи безкорислива віра людини». Минуло (промайнуло) кілька років, і от знову повернувсь я до Книги Йова. І ось чому.

Субота 31 травня (поточного) 2003 року по Різдві Христовім була днем затемнення сонця. Не скажу, щоб у нашому селі аж так потемніло,— я бачив, неозброєним оком, тільки сліпуче біле сяйво. Але вірю дядькові: «Та було трохи,— так, наче місяць народився»,— дядько і в буревій на двір виходить. До чого воно? Справа в тім, що мені (в моєму духовному світі), з'являється і ясна зірочка,— не тільки проявите<sup>м</sup> непокоють. І от по затемненню,— я тоді ще й нездужав,— покрила мою зірочку заволока. А на ранок згадалася передмова Книги Йова, і з'явився роздум про третю силу світу людської свідомості, світу людини, і світу взагалі: сила Духа «сина людського», поруч з діючими силами Добра і Зла.

А може, третя сила— це просто прояв Святого Духа, провісти<sup>ти</sup>щення Святим Духом? Ось кілька свідоцтв про Святого Духа з Євангелій. Зі слів Іvana Христителя про прихід Потужнішого: «Я хрестив вас водою, а Той вас хреститиме Духом Святым». (Мар., 1.8) Із диспуту Ісуса з фарисеями: «...Усякий гріх, навіть богозневага, проститься людям, але богозневага на Духа не проститься!» (Мат., 2.31-32) Із розмови Ісуса з фарисеєм Никодимом: «Дух дихає, де хоче, і його голос ти чуєш, та не відаєш, звідки він приходить, і куди він іде». (Ів., 3.8) З прощальної мови Ісуса та Таємній Вечері: «І вблагаю Отця Я, і Втішителя іншого дастъ вам, щоб із вами повік перебував,— Духа правди, що Його світ прийняти не може, бо не бачить Його та не знає Його. Його знаєте ви, бо при вас перебуває, і в вас буде Він». (Ів., 14.15-17); «А як прийде, Він світові виявить про гріх, і про правду, і про суд: тож про гріх,— що не вірують у Мене, а про правду,— що Я до Отця Свого йду, і Мене не побачите вже, а про суд,— що засуджений князь цього світу. «Я ще маю багато сказати вам, та тепер ви не зможете знести. А коли прийде Він, Той Дух правди, Він вас попровадить до цілості правди...» (Ів., 16.8-13); «Усе, що має Отець, то Мое; через те Я й сказав, що Він візьме з Мого та й вам сповістить». (Ів., 16.15); «Я вже більше не буду рабами вас звати, бо не відає раб, що пан його чинить. А вас назвав друзями Я, бо Я вам обявив усе те, що почув від Свого Отця». (Ів., 15.15), варто завважити на ці слова: «не буду рабами вас звати»!

Та я не про те, я— про Книгу Йова, передмову. Сказано:

*I сталося одного дня, і поприходили Божі сини, щоб стати при Господі. I прийшов поміж ними й сатана. I сказав Господь до сатани: «Звідки ти йдеш?» A сатана відповів Господові й сказав: «Я мандрував по землі та й пройшов її». I сказав Господь до сатани: «Чи звернув ти увагу на раба Мого Йова? Бо немає такого, як він, на землі...»*

Отже, Господь допускає до Себе сатану (в перекладі Михайла Москаленка Сатана з великої літери, як в оригіналі — чесно кажучи, не знаю). Подумалось: а може, тут Господь виступає сином Божим, старшим між синами Божими,— як от у Псалмі 89:

7... Хто в небі подібний до Господа?  
Хто побідний до Господа серед Божих синів?

Але ж ні; радше, певно сказати не можна. Так, з одного боку в Книзі Йовавова, віднесені до уст Господніх, що хай спробує Йов зрівнятися з Його могутністю:

40.14 «Тоді Й Я тебе славити буду...»

тобто Йов може, в принципі, зрівнятися з Господом! Господь тоді не є, властиво, Богом Все-сутністю, Причиною. З іншого, відразу ж:

40.15 «А ось бегемот, що його  
створив, як тебе...»

і Господь виступає вже як Творець, людинозокрема,— тож про яке порівняння може бути мова?

Наразі справа не в тім, чи Господь і сатана сини Божі, чи Господь і є Бог (світу, Всесвіту, Космосу...). Важливо, що до Господа приходять сини Божі (янголи) і сатана, і сатана підзвітний Йому. І протирічить,

<sup>14</sup> Не опубліковувалось.

саме протирічить, а не протидіє. Перед Його очима він стверджує, що світ не є праведним і тільки завдяки Його опіці – в матеріальному вимірі – чоловік не впосліджує Бога. І сатана чинить зло, аби це довести, довести, що світ є зло. Господь наводить йому праведного Йова. Найшовся один. (Згадаймо, що й Содом і Гоморру Господь не знищив, коли б там найшлось хоч із десять праведників...). Праведники, але поки вони є – світ має надію на очищення, утвердження у праведності, на буття у Світлі.

Господь не переслідує сатану. Він з ним дискутує і дискредитує. Постає питання: сатана є уособленням зла, чи воно – поза ним, «нахил людського серця лихий від віку його молодого» (Книга Буття, 8.21)? Чи воно, зло, і постало у світі (й разом із світом) внаслідок протистояння сатани Богу із середництвом людини, коли він, в образі змія, спокусив Єву й Адама звідати плід дерева пізнання добра і зла, щоб урівнятися з Богами (саме Богами, – так у Біблії; з Богами світів?). Як наслідок – унеможливлення переступням доступу до дерева життя, випровадження з раю (тут, видається, рай не постає поза землю, інших – не матеріальних, у нашому, осягненні – вимірах):

І сказав Господь Бог: «Ось став чоловік, немов один із Нас, щоб знати добро й зло. А тепер, коли б не простяг він своєї руки, і не взяв з дерева життя, і щоб він не зів, – і не жив по вік віку». І вислав його Господь Бог із еденського раю, щоб порати землю, з якої узятий він був.

(Книга Буття, 3.22-23)

Зауважмо, в Книзі Йова є ще один прикметний вислів:

2.10 «...Чи ж ми будем приймати від Бога добрі, а злого не приймем?»

Для Йова Сам Господь виступає носієм як добра, так і зла. Це загалом характерно для Старого Заповіту, згадаймо про численні «кари Божі». Наприклад, перед виходом «колін Ізраїлевих» із «єгипетської неволі», на єгиптян Господь, Святий Ізраїлів Бог:

49 Він послав був на них Свій гнів запальний,  
і лютість, і обурення, й утиск,  
наслання злих янголів.

.....  
51 І побив Він усіх первородних в Єгипті...

(Пс. 78)

Та схоже, тут Господь виступає як Бог «обраного народу», Ягве... Власне, наявність дерева пізнання добра і зла свідчить: зло – поза сатаною; пізнання добра і зла було привілеєм Богів (синів Божих).

Як би там не було, з походженням і явленням зла, праведників – одиниці, за Старим Заповітом, але вони є. Щоправда, й ті не вельми кріпкі у вірі, *вчили духа*. Наскільки вже був праведним в очах Господа Йов, і той, коли сатана йому, з дозволу Господа, таки допік, прокляв день, коли народився. Чому Господь пішов на цей жорсткий *спит*? Мабуть тому, що мова, по великому рахунку, йшла про визначальнє про існування світу людей, він відбувся («Я вже більше не буду землі проклинати за людину, бо нахил людського серця лихий від віку його молодого...», Книга Буття, 8.21), а про його сутність: чи гідне творіння Боже свого Творця? чи спроможне воно бути носієм Світла? Творець дав людині певну свободу, щоб вона могла довести свою спроможність *бути*, утвердити себе шляхом пізнання Все сутності, Його, як Творця. Напевно ж, це справа сильних духом. (З прощальної мови Ісуса на Таємній Вечері: «Страждання зазнаєте в світі, але будьте відважні: Я світ переміг!», Ів., 16.33.)

Випробовує світ на міцність сатана, непокутний дух протиріччя, так вже йому призначено. І ніхто з «синів людських», принаймні за Книгою Йова, протистояти йому не міг. І ось являється Ісус з Назарета. Він тривалий час осягав розсіяну світом мудрість Божу (кажуть, був і в Єгипті, навідувався до Індії..). мовчить Новий Заповіт про те, як «Ісус зростав мудрістю, і віком, і благодаттю, у Бога й людей»; Луки, 2.52). Він її осягнув, і по правді міг сказати про Себе: Я Син Божий! І було хрещення Івана Христителя. «Потому Ісус був поведений Духом у пустиню, щоб диявол Його спокушав». (Мат., 4.1-3) нову випробування... Сатана, звичайно, тут як тут, – вештається світом... Він приступив на сороковий день посту. А що Ісус не мав ніякої маєтності, і дому Свого, на випробування «злою проказою», як Йова, теж годі було сподіватися й вдався сатана до трьох найвитонченіших спокус: хлібом (так, між іншим, згоголоднів все-таки), гординою і славою (велителя світу) в своєму протистоянні Богу, в обстоюванні своєї «правоти»: світіле для Світла, і таким бути не може. Спіймавши облизня, «позоставив диявол Його» (Мат., 4.11). І відтоді тільки Бог з Ісусом, як Ісус розпочинає Свою вселенську Проповідь, як Одкровення, слово Боже для світу, на віки вічні.

Чому все ж Ісуса було розіпнуто? Та напевно, через недоладність світу. Як Син Свого народу Він повинен був стати провозвіщеним пророками довго очікуваним Месією, Сином Давидовим, Царем Юдейським, провісником щастя народу, а передусім визволителем від гніту Риму. Як Син Людський, Син Божий – Він проповідував істини вселюдські, позачасові, істину Всесутності. Тільки подумати: проповідувати Любов... – коли в народі була потреба у мечі. Ісус був іншої думки:

І коли Він наблизився, і місто (Єрусалим.– Ю. Б.) побачив, то заплакав за ним, і сказав: «О, якби й ти хоч цього дня пізнало, що потрібно для миру тобі!..»

(Схоже, не пізнало і по сьогоднішній день...)

От через часові протиріччя і розіпнули; не Пилат народ («На нас Його кров і на наших дітей!» Мат., 27.25), а звільнив– повстанця Варавву. Чи причетний до страти сатана? Неопосередковано, дотичник. Коли сатана, спокушуючи Ісуса: «...Показує Йому всі царства на світі та їхню славу, та й каже до Нього: «Це все Тобі дам, якщо впадеш і мені Ти поклонишся!» (Мат., 4.8-9) то, напевно, він міг це зробити. Та й Ісус називав сатану «князем світу»: «Небагато вже Я говоритиму з вами, бо надходить князь світу цього, а в мені він нічого не має...» (Ів., 14.30) Отже, устрій світу далеко не праведний, не від Світла. І знамените Ісусове «кесарю – кесареве», особисто для мене, звучить як «сатанін сатани».

Та пісня явлення Ісуса Христа стало зрозуміло, що світ спроможний вистояти, укріпитися в Дусі, має майбутнє в очах Бога («засуджений князь цього світу», «Я світ переміг!»...), і таким чином Ісус є Спасителем<sup>5</sup> світу.

червень 2003

## ВІРУЮ В ДУХА ГАРБУЗІВ

В минулому,— давно, коли ще не знати було, що таке цивілізація, люди вірили не тільки в духів грізних стихій, вогню чи там води, а й долин і дібров, навіть бобів, гарбузів, в кого в довкіллі родило. Тобто вважали їх собі подібними і себе разом з усім і всіма однією сутністю. З точки зору сучасного акселерата подібне ставлення до «навколошнього середовища» безглуздя. Бо кому-кому, а йому, акселерату, достеменно відомо, що ніхто інший як він, а не якийсь там гарбуз, і є «вінцем творіння», і коли має родичів, то далі не гарбузових, а йому, акселерату, подібну мавпу. В чому дуже сумніваюсь, а саме недолугості працурів. Радше це ми у своєму науково-технічному дерновеніні вкінець вони б сказати?— втратили заповідану нам мудрість і перестали відчувати свою причетність до сущого, однією із землею (яку, правда, продовжуємо називати матір'ю, хоча це нас і ні до чого не зобов'язує), і з небесами, і з водою, і з вербою, і навіть з колорадським жуком, побий його комар.

До чого це призвело, школа мови. Геродот був у захваті від смаку води у Дніпрі і пробуйте її тепер. Десять біля Запоріжжя... А можна й у Прияті, поблизу Чорнобиля. Теж нічого собі водичка. А які карасі водились у плавнях, і було їх, що того сміття довкола нас, нинішніх. Де воно все, і яке воно все? Не змогли порозумітися з душою Дніпра, маємо «запашок». На пів-України. А що зробили з лісами, зі священними дібровами, куди за прадідів і ходити було не велено? Де мавки, перелесники і русалки? Суціль хімізація з колективізацією, квадратно-гніздовим способом. Грибів уже споживати не можна, Мінздроб переджує. Халепа на нашу голову... Самі собі і халепа, на своє безголов'я. Та якби тільки собі! А чим завинив, приміром, той дельфінчик, що викинувся на одеський пляж? Ми його назад у воду, в рідну стихію, так би мовити, він знову на пляж. Вкінець «цивілізанувся» чи «акселератизувався»?

Боже мій, в якого ми ніколи не вірили і не віримо, бо заперечуємо всім своїм земним шляхом його, Бога, присутність, його прояв у всьому живому і на наш... не зовсім вірний погляде вповні живому (хоча й визнаєм, що всі ми і все зіткано з тих самих атомів-електрончиків-побігайчиків)... Боже мій, чому ми такі... практичні? Десять у Штатах одного року навіть додумались «висадити» обіч шоеесинтетичні дерева. Красиво, мовляв, та й дешевше догляду не потребують.

Ні, не можу більше ні згадувати, ні писати (а горобці, що їх знищували за Мао, а горобець, вбитий снайпером в Англії, бо заважав, бачте, насолоджуватись класичною музикою її поціновувачам? <sup>6</sup>де соборі...). Зовсім непотрібні словеса на папір просяться, а не можна, побий його комар. А кого бити? Всіх чи через одного? І по чому, по голові? Якби знаття, що буде толєчого ж, можна було б. Прокинувся, очі протер, а тебе— бац!— по голові: шнурок ти сякий-перетакий, від свого черевика, віруєш в Духа гарбузів<sup>7</sup>!

(Мене бити не треба, я— вірючий.)

## СВЯТО ДИТИНСТВА-СВЯТО КАЗКИ<sup>7</sup>

(Читаючи книжку першу: «Гаррі Поттер і філософський камінь»

Свята дитинства без казки не буває; та й саме дитинство свято. А казка— введення в суще, а в сущому не оминути зла. Проте зло багатоліке, куди тому Янусу: то воно так собі, простацькартанцьковує, то хиже,

<sup>15</sup> Ім'я Ісус визначає Спаситель, грецьке Христос— Помазанець, гебрейське Месія.

<sup>16</sup> Друкувалось у часописах «Молодь України» (1998), «Літературна Україна» (2011).

<sup>17</sup> Не публікувалось.

згубне. В казках для дітей вагомо-потужне зло, його уособленням є правило, виступає в минулому; казки так і починаються: «Давно це було...», за царів Тимка, Гороха, «це було тоді, коли раки уміли свистати», «колись було не так, як тепер: колись усякі дива робились на світі» тощо. І зло в них завжди карається, більш того – знищується. Правда, іноді дорогою ціною, – як от смерть героя в литовській казці «Курбад» (коли читав, – а не забуваєшся). Отож, зло для дитини – полішається в минулому.

Напевно, так воно і повинно бути. Не потрібно привносити в дитинство твердження про наявність зла в сьогодені. Як і не слід лякати дитину Бозею: Бог Він Бог Любові, а не Бог страху. Буде час і на Ф. Достоєвського, і на Євангелії уповні (до слова, мені вельми не до вподоби відхід од Слова в мультиках за Старим Заповітом а додому за ангажованості певних кіл)... Людина в дитині, як частка людської спільноти, тільки формується. З огляду на мовлене, не слід, напевне, і муштрувати дитинчат: і засобами літературними, і на плацу під бравурні марші. Вже муштрували – і при Сталіні, і при Гітлері... Не слід травмувати психіку дитини. Добре пам'ятаю свою першу зустріч з усучасненим злом. Казки я читав; ще до школи не ходив, а в нашій сільській бібліотеці мене вже примітили. Знав і казку про Івасика-Телесика, а отож і про Бабу-Ягу знав, і про Бабая, який ходив селом попід вікнами і пакував до мішка таких збитошних, як я. Не можна стверджувати, що вони мене обходили. Боявся. Особливо поночі. Ще боявся грому... Але щоб так, щоб дрібними слізми вмився, – ні, такого не було. А справа в тім, що десь у класі другому дививсь я кіно (був колись клуб...), де гине мій ровесник, від рук злочинця. Як не заспокоював мене старший брат, що все воно тільки кіно, – я ще довго не міг заспокоїтись. Не впевнений, чи заспокоївся й дотепер. Ось такий собі «стратегічний» вплив усучасненого зла.

В казках повергнуто-проминуле, узагальнююче зло виступає в образах змія (зміїхи), дракона, могутнього чародія (чародійки), рідше – чорта (він, здебільшого, виставляється на посміховище). Подужують його мужністю, хоробрістю, бувають хитрістю, силою любові до родини, землі свого роду, правди і справедливості... Боротьба ведеться, як правило, матеріальними засобами: бувалою («Котигорошко»), батогом («Чабанець»), довбнею («Казка про Івана-богатиря»), мечемвої-лицарі, а то й руками («Ілля-Муромець»), прикметний вислів: «Ти від руської землі силу матимеш. Скільки до землі припадатимеш, стільки сили набиратимеш.»). Слід зазначити, що до чар, загалом у казках, їхні герої-единоборці (що важливіша це інша мова) вдаються рідко («Ох»), іноді допомагають добрий чарівники («Летючий корабель»).

Ворожа людині сила знищується, та зводиться на нішо не завжди це прояв правди. Проте правда завуальовується: дитина розуміє, що зло переможене, а що воно тільки відступило – і слава Богу, і оповідачу. В сучасному ж виступає різна поверхова дрібнота. Всілякі там лісові Охи з пеньків; відьми – і то не завжди (видно, допекли баби-відунки своєю невмирощістю обстоювачам, за прокорм, нових віянь); чорти з чортенятами; лихі державці і просто розбійники (характерно не для нас; правда, є казки про справедливих розбійників – опришків, наприклад). А то й зовсім побутова потороча трапляється: водяники, дідько з болота, мавки...

Згадування нечистого, чорта, слід, певно, виокремити. Чорт він і є сатана, злий дух, втілення темних сил, пекла. Про нього є натяки в Старому Заповіті (що не властиво, явне запозичення). Вагомо йдеться в Євангеліях – відома спокуса Ісуса Назарянина у пустині сатаною. Вряди-годи Ісус, учні Його виганяють демонів з біснуватих, – але це так, між іншим, як зцілення недужих. Здається, що й зараз не вщухли суперечки про наявність (персоніфікацію) сатани. Втім, він згадується у щоденій молитві: «...Але визволи нас від лукавого». В казках не мовиться про знищення чорта і мовитись не може, бо він нівмінний від усталено-народного потрактування Бога (у Книзі Йова сатана навідається до Господа разом з янголами, вступає в суперечку). Звести на нішо не можна, а чому б не упослідити людині, як прообразу Божому. Тому й дістається чортові з чортенятами одвіку і по всьому світові.

І ще про сатану. Це вже з казок, на мою думку, не для дітей, казка німецького письменника С. Пройслера «Крабат», за легендами лужицьких сербів – Страшна казка, – навіть як на мене, дорослого. І захоплююча, передусім – своєю сучасністю, а в ній – чари проти чар, добрій учень проти злого вчителя... Сатана присутній, наїздами на млин, де відбувається дія, але безпосередньо у протистояння не втручається. Ззвіши зі світу кількох юнаків, чортів мірошник таки гине – завдяки силі любові, точніше – кохання. Розсипається і млин. Створюється ілюзія перемоги над сатаною, хоч він просто дівся, з місця цього дійства «людської комедії».

Що стосується чародіїв, то найвідомішим їхнім поборювачем і найпопулярнішим літературнимгероєм виступає Дон Кіхот. Начитавшись «крицарських романів», за суттю, здебільшого, – казок для дорослих (зауважмо принаїдно вислів з того ж «Дон Кіхота»: «...Немає такої поганої книги, в якій не знайшлось би чогось і доброго.»). Сам Дон Кіхот і гадки не мав, з чим його ідять, оте чаклування; навіть до наших запорожців-характерників не дотяг, що вміли кулі там відвертати, ланцюгів позбуватись, з темниці умкнути. Правда, він був не проти заступництва доброго чарівника, але вже настирно і підступно його переслідувала ворожа сила, злий чародій. Та не судилось. І йшов Рицар Сумного Образу супроти лиходіїв на своєму знаному Росинантові-Перешкапі, у непевних обладунках, і брав їх на список, і рубав мечем (не проливши й краплини крові), вручивши свою долю силі кохання, силі любові.

І знову ж: і тут зло – висміяне. Не з Дон Кіхота кепкує М. Сервантес: «смішний», просто до сліз, цей «найкращий із світів». На жаль, щось не чути про достохвалний виклад «Дон Кіхота» для дітей щось на

зразок «Подорожей Гуллівера» Дж. Свіфта. А може, і не завадило б... Може, і була б гідна конкуренція «Гаррі Поттеру». Поруч з «Маленьким принцем» А. де Сен-Екзюпері.

Конкуренція ілюзії. Яка, на відміну од казок, не вводить у життя, а виводить у світ дивовиж, примарностей. В поміркованих дозах воно не зашкодить. Але коли цікавість переростає у пристрасть, коли влаштовуються всілякі шоу і масова скаженина,— перепрошую... Це— не Андерсен.



# **Я і Революція**

*Драма-фарс у трьох частинах*

*Всім невпокореним,  
хто боровся і бореться, з надією.*

## **СЛОВО ВІД АВТОРА**

Події, що знайшли відображення у драмі, не такі вже й віддалені .Бунт «~~неких~~ лівих» проти існуючих соціально-економічних систем,боротьба народів Латинської Америки за непід владність «сильним світу», демократичні зрушення у соціалістичних і комуністичних усталеностях - провідна тема першої частини, другої - остаточна деградація радянського устрою,спротив студентів, інтелігенції. Третя частина - «перебудова», «голосність», відродження національної самоідентині кації, Народний рух України, «ГКЧП», проголошення Незалежності. І все воно проходить через серце і душу (і думу) і відбивається на долі «Актора» («весь світ - театр») - студента, інженера, сільського техніка, поета. І автора драми.

*Ю. Б.*

## ВВЕДЕННЯ

Входить Актор - ще молода людина, проте вже досить сива; чоло здебільного опущене, погляд у землю. Поношени джинси і куртка, кашкет. На плечі у нього - статуя Діонісія, невідмінний чинник давньогрецьких вистав. Ставить її у лівому закутні авансцени, виходить, повертається з колодою, кладе пропід статую. По тому приносить костур, котрий символізував у театрах Еллади старість, спирає його на статую. Як студент, відрізняється стрункістю, відсутністю сивини і кашкета, що його полишає здебільшого на колоді, а то будь-де.

### АКТОР

*дивлячись на статую*

Пора сказати і собі, і світу  
(*urbi et orbi*<sup>18</sup>):

увесь наш спротив, наша боротьба  
в ім'я усіх людей, свого народу,-  
у слобові, на майданах,- то був бунт  
приречений- і розумом, і серцем...  
Бунт у собі.

Все, що робилось нами, то був пошук  
волі для себе, друже Діонісію.

*(Проводить долонею по статуй)*

І ми пирограли. Гірко? Лиш утома.  
Одна лиш втома.

*Сідає на колоду, спирається на статую*

Дивись... З пітьма тисячоліть своїх  
у сьогодення, любий Діонісію.

*(Болісно)*

Їй-богу, варт...

<sup>18</sup> Місту (Риму) і світу; всьому світу (латин.).

Таким чином, тривалі роздуми Лоханкіна зводились до приємної і близької теми: «Васисуалій Лоханкін і його значення», «Васисуалій Лоханкін і трагедія російського лібералізму», «Лоханкін і його роль в російській революції».

*I.Лльф, Є.Петров. «Золоте телья»*

### ***Частина перша***

#### **Я Й ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМ**

## ДІЯЧІ :

*Актор* - поет (ледь за 40 років), у спогаданнях - студент технічного вузу (25 років).

*Генеральний секретар ЦК КПСС.*

*Співробітниця спецвідділу інституту.*

*Офіцер КГБ.*

*Начальник управління КГБ.*

*Хор* - «нові ліві», студенти-бунтівники кінця 60-х - початку 70-х років.

*Міська жінка.*

*Науковий співробітник* товариші Актора, москвичі.

*Художник*

*Секретар комсомольської організації.*

*Студент*

*Студентка*

*Декан*

*Староста групи*

*Аспірант(агент КГБ)*

*1-й студент-дипломник*

знайомі, малознайомі і зовсім незнайомі Актора

*2-й студент-дипломник*

по інституту.

*Відповідальний комсомольський працівник*

*Секретар парторганізації*

*Партфункціонер*

*Канцеляристка*

*Два молодики-кегебісти, члени ЦК КПСС, інші урядовці, вартовий в управлінні КГБ, 2 міські робітники.*

*2 міліціонери, сільська бабуся, именклатурник, 2 вивідувачі-кегебісти, комсомольські і партійні функціонери, студенти, чоловіки з пивбару.*

Діється в колишньому ССР наприкінці 70-х років ХХ століття у великому зросійщеному місті, а також у Москві.

Освітлення сцени- ненав'язливе, тьмяне; в діях поза приміленнями -туман, мряка (Фелліні, Тарковський), музичний супровід- Стравінський, Шнітке.

## ПРОЛОГ

Актор, колода, костур; статуя Діонісія.

На протилежному кінці кону появляються двоє дебелих молодиків кегебістського штибу з обтягеною кумачем та з гербом ССР трибуною.

АКТОР

*до молодиків, з веселим здивуванням*

Агов, схизматики, камо грядеши?!

Молодики не звертають уваги, вони в іншому часовому просторі. Встановлюють трибуну, виходять.

По одному появляються члени президії врочистого зібрання з нагоди важливої, треба думати, державно-союзної події: члени ЦК КПСС, уряду і генералітету, - і вишиковуються проза трибуною. Вони у накинутих козлиніх шкурах, подібно Хору в античних трагедіях, що в свою чергу вподібнювалися Діонісієвим супутникам – сатирам.

Входить і сам генеральний секретар, у лавровому вінку, обтяжепний ф орденами і медалями; видом він під Леоніда Ілліча Брежнєва останніх часів владарювання. Сходить на трибуну, розкладає папери. Президія аплодує.

Аktor з позірною цікавістю спостерігає за дійством.

ГЕНСЕК (в залу, затинаючись і шепелявлячи) Дорогие товарищи!<sup>19</sup>

Аплодисменти.

(Самовдоволено гортає папері) Дорогие товарищи!

Бурхливі аплодисменти, вигуки «Слава КПСС!», «Ура!»...

(Підіймає у віттанні руки, жестом запрошує до тишини)

Аплодисменти поволі вщухають.

Дорогие товарищи! Разрешите считать ваши аплодисменты свидетельством непомерной... кгм... всемерной пощержки линии партии на пути строительства развитого социализма.

Бурхливі і тривалі аплодисменти.

Дорогие товарищи! Разрешите от вашего и от своего имени поздравить окотившихся... кгм... окосившихся... кгм... отличившихся при строительстве и введении в строй БУМакм... БАМа... кгм... Байкало-Амурской магистрали.

Бурхливі і тривалі аплодисменти.

Магистрали века.

Бурхливі і тривалі аплодисменти.

Все во имя человека, все для блага человека - таков девиз партии. Кгм... На пути развитого социализма. Кгм... Тружеников БУМа... Кгм... БАМа. Вено живое изучение... кгм... учение Маркса-Ленина живет и побеждает.

Аплодисменти.

Дорогие товарищи!

Аплодисменти.

Разрешите зачать... считать ваши аплодисменты... кгм... от вашего и от своего имени поздравить окотившихся... кгм... окосившихся... кгм... отличившихся и введении.

Бурхливі аплодисменти.

Вперед, к победе коммунизма!

Овация, вигуки «Ура!».

З-поза куліс поспіхом випихається підтоптаний, як і «кремлівські старигани»<sup>21</sup>, «представник народу».

ПРЕДСТАВНИК (до генсека, збуджено) Дорогой наш Ильич!.. Ой!. Знічуються напоказ за начебто випадкове порівняння з Іллічем-Леніни).

Доброзичливе посміювання «козлів», аплодисменти.

Дорогой наш Леонид Ильич! Разрешите заверить вас, что мы все, как один! И я всю свою жизнь строил социализм, и сын мой строит социализм, и внук мой будет всю свою жизнь строить социализм!

Аплодисменти.

<sup>19</sup> Російська мова (тут і відповідно надалі).

<sup>20</sup> БУМ – обладнання з цукрової промисловості, «Бурто-укладочная машина» (подає транспортером буряки, що підвозяться, в бурти на кагатному полі).

<sup>21</sup> Вислів Мілована Джіласа, - соратника Броз Тіто, керівника комуністів і держави Югославії, потім - упосліджений ним же опозиціонер.

(Вигукує) И внуки моего внука!

Бурхливі аплодисменти.

(Стас в шеренгу; його завертують туди, звідки явиється

Генсек під аплодисменти сходить з трибуни і прямує за куліси. Вслід, хлопаючи у долоні, виходять і члени президії. Двоє молодиків виносять трибуну.

АКТОР

(задумливо)

Сьогодні... Щойно мовив, вже минуло.

Минуле порина у забуття,

усепроникне забуття невідворотне.

Пришестя несвідомого. Все тільки сон...

## ДІЯ ПЕРША

### Ява 1

Там же. На колоді, спершись на статую, сидить Актор. В розмі завіси про совується голова співробітниці спецвідділу (І-го відділу інституту) – жінки в літах, майже бабусі, - а потім і її рука з табличкою «І-й отдел».

АКТОР

(підіймається; в залу, нервово)

Забувається все? Неправда,

я не хочу забути! Нехай

з боку практики - фронда, забава...

(Повертається до співробітниці спецвідділу)

СПІВРОБІТНИЦЯ СПЕЦВІДДІЛУ (до Актора; співчутливо, низко) Ой, а на Вас тут пишуть, пишуть!..

Пройдіть, Вас вже чекають...

Збоку, - куди відійшли високопоставлені компартноменклатурники, - виходить офтпер КГБ, інтелегентного виду підтягнутий молодик у сірому.

(Забачивши офіцера, хутенько зникає за завісою, разом із табличкою

Актор і офіцер поволі, вдивляючись у вічі, зближаються.

ОФІЦЕР (недовго усміхнувшись) Ну що, поїхали?

АКТОР (спокійно) Надовго?

ОФІЦЕР Думаю, що ні.

Виходять.

### Ява 2

Завіса поволі розсувається. В проймі видно прaporщика радянської армії - вартового в обласному управлінні КГБ. Вгледівши офіцера, рвучко підіймається, віддає честь. Офіцер киває, показує перепустку

- так, щоб не бачив Актор, і проходить, за ним - Актор, у кімнату допитів.

Простір кімнати символічно обмежує каркас з балок, прямо в «стіні» - велике заграване вікно. Перед ним - масивний стіл, праворуч, впритул до нього, утримуючи прямий кут, ще один - звичайний канцелярський. На стіні, що за ним, портрет керівника більшовицької ЧК Ф.Дзерджинського. Посередині кімнати, в утвореному столами куті, стілець для «відвідувачів». По стільчику і за кожним із столів.

Офіцер прямує до столу перед вікном. Актор розглядає кімнату. Швидким кроком входить начальник управління. Це літня людина у невибаликовому сірому костюмі. В лівій руці у нього тека з паперами.

НАЧАЛЬНИК (до Актора, протягуючи руку) Здрастуйте.

АКТОР (обернувшись) Добрий день.

Вітаються.

НАЧАЛЬНИК (до актора) Сідайте.

Сідають, офіцер - впівоберта до вікна.

(Вивчаюч) Знаєте, навіщо Вас викликали?

АКТОР Доставили... Знаю.

НАЧАЛЬНИК Які у вас оцінки з суспільно-політичних наук?

АКТОР (знизує плечим) Начебто непогані.

НАЧАЛЬНИК Куди ваша професура дивиться...

Аktor, ледь усміхнувшись, опускає голову.

(Підсовує на край столу чистий лист паперу

Напишіть змістовно про ваші погляди, що читали, як думаєте себе вести надалі. Розглядає папери з теку

Аktor бере стілець і сідає обіч масивного столу, дістас автографу, дивиться на лист. Офіцер гортає записник з паперовими закладками.

### Ява 3

Там же. Поволі відкривається права (більша) частина сцени. В її глибині пам'ятник «вождю світового пролетаріата» В.Ульянову (Леніну). Перед ним дещо обіч - риштування.

Відхекуючись, входять двоє робітників з величезним портретом провідника компартноменклатури «застійних» часів генсека Л.Брежнєва. Вражає його велично-бундючна парсуна, цебто облямовані орденами і медалями випнуті груди. Добряче пововтузившись, робітники так-сяк встановлюють принесене, не зовсім загородивши Ілліча першого, і виходять. Поруч поррета відразу займає пост міліціонер. Ще один, переодягнений, вилазить на риштування, «маскується» і сидить там протягом усієї дії.

Входить старенька сільська бабуся. Опинившись нагло біля портрета, спливує в його бік і, звівши очі до неба, поквапливо хреститься. Виходить.

Аktor підводиться, ходить по кімнаті (для офіцерів КІБ він продовжує сидіти).

Робітники вносять ще один портрет, копію першого, просовуються з ним у кімнату КГБ; намагаються встановити, і, не зумівши, пробираються за лашунки.

Входить, тримаочи у руках розтиражовані фотопортрети «вождя всіх і часів і народів» тов.Сталіна, самовдоволений номенклатурник - «совок» («советський чоловік», людина без роду-племені, і підсусіджує портрет, а заодно і себе, до «вождів»-соратників.

АКТОР (ходить по кону, роздумуючи) Маркузе... Сартр... Міллс- де я читав про нього, його?.. «Нові ліві»... Че Гевара... Дебре... Че...- «Прокляті питання нашого часу»... Нелюдяність, одновимірність суспільств, суспільств споживання, і виродження особистості. - Прогрес мавпоподібних... Мавпоподібний прогрес. -»Хліба й видовищ!» - Закушуй і пий, веселись і плисся! Засилля «масової культури», потурання владних бездуховності і деградації. Величальна бидлу, осана безсловесному й упокореному, добровільно уярмленому, ілюзія демократії. Студенство - детонатор всеочисної Ревлюції. «Нові ліві»... Ми - не гвинтики! - «Мир - людям, війна - інституціям!»... 1968 рік... «Червоний травень» у Парижі. І Празька осінь...- «гуманний соціалізм», «соціалізм з людським обличчям»... Зупиняється Героїка самозречення, сатрапам - не по собі...

### Ява 4

Там же. Відкриті обидві частини сцени. Входять, виповнюючи увесь простір, але не загромаджуючи його, гурт студентів-бунтівників з червоними і чорними прапорами, утворюючи Хор з двох половин (подібно античним виставам).

АКТОР (ходить, засунувши руки в кишені куртки, насвистує, наспівує

Іх, яблучко, та з листочками,

Іде батько Махно із синочками...

ХОР

Строфа

Закони - забобони,

історії не свербити!

Закони - псалми з Афону,

закони розвінуться вмить,

Коли ми добі протиставимо,  
добі, плуганячій у задусі,  
неспокій, законам « правильним» -  
ересь вивільненої Революції!

*Антистрофа*

Ми не рabi з ринку праці,  
увічнених владними правил гри.  
Так, пролетарська нація,

водночас і боги, -  
бо все, що суще в Системах, творимо,  
навіть високопоставленижас!

А коли ми не зможемо,  
справиться хто за нас?

*Eпод*

Шумить, клекоче, піниться  
дев'ятисилий вал.

І любиться, і мріється! . .  
І зненависті шал-

І радяться, і рядяться,  
пророчать і кленуть...  
Вируй, дзвінкоголосице,  
звільняючись од пут!

АКТОР (ходить, наспівую)

Любо, братці, любо,  
Любо, братці, житъ.  
З нашим атаманом  
Не приходиться тужить!..

Любо, братці, любо... .

**Ява 5**

Там же. Хор подається вглиб кону.

АКТОР (ходит по кабінеті, зупиняється, дивиться на портрет Дзерджинського, родом по) *як* введуть вони війська в Польщу? «Солідарність».. *Н*ервовоходить по сцені «Людина - це .звучить гордо», Горький. Класики марксизму-ленінзму: марксизм - не догма. Ленін: краще надмір романтики, ніж її не достатність. Че Гевара: звільнення революцію, «любіть революцію», - код. Коли Фідель зайнявся впровадженням компартії, полішив посади і добру згадку про себе, взяв автомат і подався в джунглі Болівії. Кожен народ має право на свободу. Визнаний святым селянами Латинської Америки. «Це *свободово* - свобода!» Першим революціонером був Ісус Назарянин, Ісус Христос. Че *насвистує* Любо, братці, любо... (*Швидко виходить, повертається із згортом червоної матерії і молотком; розвертає, прибиває один край транспортанта до стовпа з обрамлення пріщення КГБ, другий - до риштування з портретом Л.Брежнєва*)

На транспортанті - стилізований портрет Че Гевари і надпис:

---

Сьогодні - День памяті геройчного партизана Ернесто Гевари, comandante Че, вбитого найманцями американського імперіалізму в джунглях Болівії.  
! Que viva la Revolucion !

---

Входить жінка з хлопчиком. Підходять до транспортанта .

ХЛОПЧИК (дивлячись на портрет Че Гевари) Мама, що це за дядя?



ЖІНКА (*одвлячись на транспоран*) Напевно, хороший був дядя.

АКТОР (рвучко повертається, з молотком; до зали)

Він був із людей, - таких, яких мало,  
яких, напевно, й не буде вже+  
дуже незручний Ернесто Гевара,  
знаний більше, як Че.

(*Кладе молоток на колоду; опустивши голову, повертається до кімнати*

Хор починає покидати сцену. Завіса поволі закривається.

## Ява 6

Кімната в управлінні КГБ. Аktor і офіцер КГБ, гортаючий записник, - кожен у своєму вимірі.

АКТОР (*ходить по кімнаті*) Чи введуть вони війська в Польщу? Яким таким «пролетарським інтернаціоналізмом» мотивуватимуть інтервенцію? На які постулати «вождів усіх країн пролетаріїв» посилатимуться, відправляючи до концтаборів робітництв*Сідає, до офіцера КГБ* Не вводьте війська в Польшу!

ОФІЦЕР КГБ (*нідводить голову, дещо іронічно*) Не будемо. (*Продовжує займатися записником*)

Входить начальник управління, сідає, дістає папери.

АКТОР (*ходить по кімнаті, про себе* Звідки у них мій записник? Невже Жен'ка злякався? А як же тоді (*Зулинється, декламує*)

Хай снаряди навколо рвуться,  
Хай темніють од крові бинти,  
Хай загину я, Революціє,  
Зате будеш безсмертною ти!

(*Ходить*) Бо там не було нічого суттєвого. (*Зітхає*) Таки заявив його батько. (*Іронічно*) Професор! (*По роздумі*) Як і обіцяв. (*Підходить до начальника управління*) Що їм відомо про зброю? (*Опустивши голову, усміхається*) Втім, яка там зброя... (*Сідає, пише*) На сьогодні своїх поглядів змінювати не збираюсь. (*Подав листок начальнику управління*)

Начальник управління читає.

АКТОР (*ходить по кімнаті, про себе* Засилля, всюдисущість бюрократії. Маяковський: «крепкие, как умывальники», «мурло советского мещанина». - «Совки. *Задає*» Мілован Джілас: пришестя нового класу в соцтаборі – партократії. За що і отримав, «по-дружньому», «по вислuzі і заслuzі» від Броз ТітфУсміхається) «Кремлівські старигани». (*Декламує*)

Огідна ницість, ідолопоклонники.  
Невольниче завзяте словоблуддя:  
Цар дба' за нас! Червоний. Мудрість світу  
утілена! Довічна! - Раб рабів,  
убогопідлих тез гниле осіддя,  
догматів мертвознаних провідник  
у «свіtle майбуття»... - Нехай живе!

Аktor сідає, пильно дивиться під стіл, на поношенні туфлі начальника управління КГБ. Зауваживши погляд, той соває ногами. Ледь усміхнувшись, Аktor відводить очі на портрет Дзержинського, «залізного Фелікса».

### П а у з а

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛІННЯ *(ідкладає листок, до Аktor)* Он Ви скільки понаписували! Не читав... Хай Вами секретар обкуму займається, вона універитет закінчила, московський, на філософії спеціалізувалася...

АКТОР *(до начальника управління)* Поверніть записник, будь ласка.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛІННЯ *(до офіцера КГБ непевно)* Можна віддати.

Офіцер заперечливо хитає головою і кладе записника на стіл.

*(Опускає голову; до Аktor)* Нам відомо, що ви були в Прибалтиці і на Кавказі...

АКТОР До кордону я не підступав.. . В Литві сподівався побувати у театрі, що в Паневежасі...

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛІННЯ *(іронією)* А на Кавказі?

АКТОР *(усміхається)* Поглянути на Прометеїві муки.

Начальник управління супиться.

Є така легенда. Втім, його начебто реабілітували, з огляду на численні звернення трудящих.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛІННЯ *(холодно)* У нас відсутні дані про Ваші спроби перейти державний кордон. Не виявлено і нестачі зброї, боєприпасів у військових частинах, де ви проходили службу. Відгуки командирів позитивні. Он і комсоргом були...

Аktor ніжкою знизує плечима, опускає голову.

*(По-лодськи, дещо збуджене)* Ви - наш, але Ви помляєтесь. І дочка в мене така ж! Вона звичайну школу закінчила, сама поступила до вузу... - і все їй щось не так, все їй щось не твоє *(сказочні очі; жорсткі)* Справа не в тому, зумієте ви чи ні перейти кордон, а в тому, що вас самі найдуть відповідні спецслужби, переправлять, а потім покажуть перед усім світом: ось вам, мовляв, незаперечне свідчення про втручання Радянського Союзу у внутрішні справи латиноамериканських країн *(настановчі)* Партія виступає проти лівого ухилу, і зараз не підтримує Фронт імені Сандіно в Нікарагуа *(По паузі)* Як і проти правого... *(зімхає)* Знаємо ми і про ваше ставлення до партії; і не тільки це. *(Різко, підвіщуючи голову)* Нам відомо про Ваші намагання увійти в контакт з українськими буржуазними націоналістами. А скільки вони лодей наших знищили, вони трупами жінок і дітей криниці виповнювали!

АКТОР *(з неприємністю, відводячи очі)* Я читав.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛІННЯ Ви знаєте, що Вам може бути за зброю, за спробу стрілення нелегальної організації?

АКТОР Яка там зброя?.. Знаю.

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛІННЯ Так от. Довчитися ми Вам дамо, не задирайте носа і не робіть із себе мученика. Можете йти. На все добре *(перебирає паперу)*

АКТОР *(підвідиться)* До побачення.

Аktor і офіцер виходять. Минувши чергового, зупиняються.

ОФІЦЕР КГБ Ви самі доберетьесь?

АКТОР Доберусь. До побачення *(іде)*

ОФІЦЕР КГБ На все добре. *( повертається до кімнати)*

### З а в і с а

## ДІЯ ДРУГА

### Ява 1

*(Авансцені)* Аktor іде, опустивши голову, до колоди. Сідає, спирається на статую Діонісія. Дістає лист, читає.

Оддалік появляється Науковий співробітник, ні чим не примітний, схильний до повноти молодий чоловік. На ньому пальто місцевого виробництва. Покашлює, хворобливо кутає горло.

НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК *(опустивши очі)* Відразу напишу, що відповідає тобі не один з тих, до кого ти звертався. Лист твій, не знаючи, що з ним *робити*, мені передала знайома, комсомольський функціонер Інституту Латинської Америки, зауваживши: ну, начебто твій однодумець *(дкає люсеться)* Лиот твій мене

схвилював, я радий, що дійсно ще одним однодумцем - без «~~якого~~» - стало більше. *Відкашилоється* Про себе. Минулого року я закінчив Московський енергетичний інститут, нині працюю в ГОСПЛАНі. Ще з інституту пов'язаний з латиноамериканцями; неодноразово разом з товарами брав участь в організації різних заходів на їхню підтримку. *(Кашляє)* Напиши, що ти читав. *(Кашляє)* Буду радий бачити тебе у Москві.

*(Покашлюючи, виходить)*

Аktor встає, іде по кону.

## Ява 2

*(Підіймаються середня частина завіди Кімната у московській квартирі. Прямо - вікно, ліворуч - шафа з книгами, справа, під стіною - стіл, два стільці. На стіні - картина з майстерно виконаним пейзажем, біжче до вік на - радіодинамік.*

Входить Аktor, зупиняється, розглядає картину.

Збоку входить Художник; досить худорлявий молодий чоловік з витонченими рисами і довгим волоссям. Вилинялий светр, потерті джинси, колись добротні туфлі.

ХУДОЖНИК

*Забачивши замілування Актора туфлями*

Це ще мої весільні.

АКТОР

Хвацькі...

Ти малював?

ХУДОЖНИК

Ні, батько. Я більш схильний до відображення суттєвого. Коли на полотні не стільки реалій, а сукупність всіх вимірів, предметних і чуттєвих.

АКТОР

*Фекламує*

Сотує Сіриус

мереживо смарагдових снів,  
відгомін вічного поклику  
холодної глибини,  
мелодія втаємничена  
обертає світи круг себе.

*Цитує*

«Я відображую світ таким, яким відчуваю?»

ХУДОЖНИК

Так.

Здається, це універсальне кредо  
усіх митців опісля реалізму.

АКТОР

А я б додав ще - «і аналізую».

ХУДОЖНИК

Тоді це - розтин, анатомія.

АКТОР

Без неї

хіба знання не є неповним?

ХУДОЖНИК

То школарство.

АКТОР

Це так погано?

ХУДОЖНИК

Та чи є мистецтвом?

АКТОР

А як тоді кубізм Пікассо?

ХУДОЖНИК

(з лукавинкою, читує)

«Тіскав».

(Закриаває квартируку, вимикає радіо)

Все під контролем, це— Москва.

АКТОР

(гло)

Столиця зони.

Художник бере з шафи книжку і часопис, кладе на стіл.

(Здивовано)

Вже прочитав?

ХУДОЖНИК

Коли по-правді, тільки Марігелла<sup>22</sup>. Жаль,

Така література нас находить

несвоєчасно.

АКТОР

(розгортає часопис)

А оповідання?

ХУДОЖНИК

Hi...

АКТОР

Даремно,

це не звичайне чтиво. Як на мене.

Сідають.

ХУДОЖНИК

Ти не обмовився, ви мали зброю?

АКТОР

Ну...-

хотіли мати.

ХУДОЖНИК

Далі що?

АКТОР

На Кубу,

а звідти - в Нікарагуа.

ХУДОЖНИК

А потім,

як переможете? Для чого?

АКТОР

Потім

нехай вирішують самі. Їм там видніше.

ХУДОЖНИК

Простіше... У приціл - завжди простіше. -

Висока ціль. Там - ворог, ти - герой.

Не вбив, тебе убить. Романтика. З тобою все сущє лицарство, що нидіє у світі...

АКТОР

<sup>22</sup> Карлос Марігелла - бразильський революціонер, один з авторів теорії і практики «партизанської боротьби в джунглях великих міст».

Нехай і так. Це краще, аніж скніти.

Принаймні *рух*.

ХУДОЖНИК

Куди?

АКТОР

Там - диктатура.

Найгірше, що є в світі - це байдужість,

це бездіяльність, - це не я сказав.

Входить науковий співробітник, зі стільцем; підсаджується до Актора.

НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК *(до Актора)* А ти знаєш, що наша економічна система є найгіршою формою капіталізму - державного, коли за позірно демагогією про всенародну власність приховується її істинні господарі - партгоспноменклatura, яка й розпоряджається на свій розсуд засобами виробництва, і суспільним продуктом. Такій системі вільна, творча особистість непотрібна, більше того - вона їй ворожа. Тому для утвердження політичних свобод необхідне реформування економічних відносин. Як, на твою думку?

АКТОР В Югославії вже щось пробують: общинний соціалізм, децентралізація, «суверенітет робітничого класу»... самоуправління... колективна власність; земля і заводи - тим, хто на них працює...

НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК В них теж нічого не виходить: ціноутворення - як бог на душу, безробіття... Мені довелось бувати в Югославії, до соціальної справедливості там далеко. На Адріатичному узбережжі - котеджі ді ректорів і їхніх заступників... - Колектив не може бути власником. Колективне, як і «народне» - нічіє. А «святе місце» пустим не буває.

АКТОР Я знаю, що власність - це крадіжка, і злодійство.

НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК Прудон... Коли ж то було. Час зупинився тільки в соцтаборі. У капіталістичній Швеції більше соціалізму, ніж у Союзі й Китаї разом з їхніми сателітами, - навіть у його комуністичному розумінні.

АКТОР А «Матиця Хорватська» - альтернатива Союзу комуністів, примат національного над класовим, державністю республік?..

НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК Я за федералізм. Зрештою, ми до цього й прийдем. Спочатку - в Європі...

АКТОР Бакунін... «Сполучені Штати Європи»...

Науковий співробітник, закашлявшись, виходить.

(З усмішкою) Кі нець світу: ті стверджують - історії більше не буде, час зупинився; Ніщє - «Бог вмер»... - о Творче...

### П а у з а

ХУДОЖНИК Ти вважаєш, що «третій» світ дійсно спроможний стати могильником політичних Систем і Штатів, і Союзу?

АКТОР Я не бачу іншого виходу.

ХУДОЖНИК А я не вірю, що могильник може породити цось путнє.

АКТОР Скотомогильник...

ХУДОЖНИК Історія вже знала одного могильника.

АКТОР Ти маєш на увазі пролетаріат?

ХУДОЖНИК Я маю на увазі звироднілу чернь, яка після взяття Зимового ~~шату~~ паскудила в давньогрецькі амфори.

АКТОР Мій батько теж робітник.

ХУДОЖНИК Не путай грішне з праведним. Я теж підробляв сторожем - тут, неподалік, фонтан охороняв. До слова, у нас це дві найпулярніші «професії» - сторожа та ще кочегара.

Акторм знизує плечима.

(Довірчо) Існує й інше напрявлення. Комусь треба діяти і тут. Розпочати реформування звідси, з Союзу.

АКТОР (*нервово*) А що тут можна зробити? Коли нікого і ніщо не обходить! Я вже надивився.

### П а у з а

ХУДОЖНИК Ти все-таки постараєшся увійти в контакт з українськими ~~ш~~оналістами.

АКТОР Добре. Я спробую...

ХУДОЖНИК Це буде нелегко. З ниви не воловодяться *Виходити; повертатися з книгою, подає Актору* Ось, хочу тобі подарувати...

АКТОР (*бере книгу*) На іспанській... Про Че?

ХУДОЖНИК Так, набагато сильніше, ніж у Лаврецько<sup>23</sup>. Ми пробуєм добратись до його архіву...

### З а в і с а

## ДІЯ ТРЕТЬЯ

### Ява 1

Під статую Діонісія на колоді сидить Аktor і читає книжку.

(Привідкривається близьча частина заві<sup>24</sup> Стіна студентського гуртожитку, поруч - автомобіль. На передньому сидінні - двоє працівників КГБ. Один з них де монстративно, як у відомих «шпигунських» кінофільмах, читає щи роко розгорнуту газету.

Аktor підіймається; іде, мимохідь кидає оком на авто біль, минає - раптом відгортає завісу і входить в аудиторію, що відкривається за середньою частиною завіси.

Співробітник КГБ спокійно згортав газету *Ліва частина завіси закривається*

В аудиторії проходять комсомольські збори молодшого курсу інституту. За столом, покритим червоним сукном, президія: комсомольський секретар факультету, декілька комсомольських і компартійних функціонерів. Поруч столу - трибуна. Забачивши Актора, комсомольський секретар встає.

КОМСОМОЛЬСЬКИЙ СЕКРЕТАР Вас прийшов привітати з успішним завершенням трудового семестру представник дипломників нашого факультету. (Ідає)

Аktor сходить на трибуну.

АКТОР Коли відверто, то ми про привітання з секретарем мову не вели. Та коли є з чим, радий вас привітати.

Члени президії нервово соваються, аудиторія принишкла.

Тепер по суті, - чого я тут, перед вами. Як відомо, зараз, - і ось цієї хвилини, - народ Нікарагуа під проводом свого бойового авангарду - Фронту імені Сандіно - веде нелегку боротьбу з диктатугою, що існує лише за вдяки підтримці американського імперіалізму. Агонія тиранії кривава і небезпечна. Напротивагу американським найманцям вже сьогодні постають, як і під час громадянської війни в Іспанії, інтербригадівці. Сандиністам потрібна допомога. І не тільки морально-політична. І, я кажу про ініціативну групу, вирішили провести суботник і передати зароблені кошти представникам Фронту. Вважаємо, що це справа честі кожного, хто вірить у право людини, у право народів бути вільними! *Відходить з трибуни*

КОМСОМОЛЬСЬКИЙ СЕКРЕТАР (діється) Збори оголошуються закритими. (Ідає)

До Актора підходить студент.

СТУДЕНТ (стоячи дещо боком до Актора) Я обов'язково прийду.

АКТОР (з цікавістю) Спасибі. А чому Ви так вирішили?

СТУДЕНТ (спіллоба) Тому, що Ви не схожий на інших.

АКТОР (схилиє голову, болісно усміхається) Заходьте, дам Вам дещо цікавого з літератури.

СТУДЕНТ Обов'язково. Спасибі! *Швидко виходить*

Аktor іде до виходу, його перепиняє студентка.

СТУДЕНТКА (вражено) А Ви знаєте, як важко організувати суботник?

АКТОР (ронічно) Якось воно буде. Не святі горшки ліплять. \_

СТУДЕНТКА (сердито) Дивіться ж! А я прийду, з усією групою.

АКТОР (жартівливо) Буду радий Вас бачити... Разом з усією групою.

Всі, окрім президії, розходяться.

(Іде; в залу, веєло, декламує)

Я - дипломник:  
міняю диплома на автомат!

(Іде до колоди, наспівує Г'ех, яблучко, та з листочками... Ідає)

### Ява 2

<sup>23</sup>Й. Лаврецький. «Ернесто Че Гевара» (Москва, «Молода гвардія», 1973; «ЖЗЛ»)

Там же. Входить викладач і прикріплює на завісі розклад занять. Підходить Актор, читає.  
До аудиторії вбігає декан факультету, - приземкуватий опасистий суб'єкт непевного віку з вражаючою лисиною.

ДЕКАН (*до президії*) Що?! Суботник? Я йому покажу суботник! - КГБ! «Спроба утворення нелегальної озброєної (!) організації на території України! - Лівацький ухил у вузі!.. Я його розподілю!

### Завіса закривається

До Актора підходить староста групи.

СТАРОСТА ГРУПИ Там тебе якийсь хлопець шукає *Виходить*

Аktor озирається. Розсунувши завісу, входить Аспірант, - спортивної статури звичайне вбрання, в руках - портфель, - агент КГБ.

### АСПІРАНТ

Я в деканаті бачу - прізвище знайоме.

*Здороваетесь с Актором за руку*

Я з Вашим братом вчився на одному курсі.

### АКТОР

Дуже приємно.

### АСПІРАНТ

І мені. А це ось знадобилась «Динаміка», - дай, думаю, спитаю.

У Вас немає, щоб позичити?

### АКТОР

На жаль...

### АСПІРАНТ

А в групі?

### АКТОР

Я спитаю.

### АСПІРАНТ

Попитайте.

На кілька днів.

*Мнеться)*

У мене є таранька...

(*Відкриває портфель, дістає тараньку*

По кухлю пива, не бажаєте?

### АКТОР

*дивиться на тараньку*

Чого ж...

### АСПІРАНТ

Тоді після занять, біля «Хоми»?

### АКТОР

Гаразд.

Виходять.

## Ява 3

(*Відкривається права частина сцену*) Пивний генделик. У погрібку напівтемрява, накурено. Горить електрична лампочка. Кілька пивних діжок. На них - кухлі пива і з-під пива, шматки і недогризки тараньки, оселедців.

Аktor, студенти, і просто «мужики». До Актора підходять двоє студентів.

I-Й СТУДЕНТ-ДИПЛОМНИК  
Привіт!

АКТОР

Привіт.

І-Й СТУДЕНТ-ДИПЛОМНИК

Як, скоро на суботник?

І(е)

Я - за!

2-Й СТУДЕНТ-ДИПЛОМНИК

(с)

Я обома руками!

Студенти відходять убік. До Актора підходить з кухлем відповідальний комсомольський працівник інституту. Він напідпитку. Краватка перекошена, на рукаві - піна.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ

Напевно, Ви мене не знаєте...

АКТОР

Щось не пригадую.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ

А я Вас - знаю.

*Ставить кухоль, знімає краватку і ховає до кишені*

Повірте, соромно посада в комсомолі,

Ви - для людей, а я - секретарю...

Плутаючись

Я випадково тут. Сімейні негаразди.

З дружиною. Чотири роки разом.

І не зійшлись.

*Бере кухоль, іє*

Та що я все про себе?

Я заздрю Вам, що Ви - такий.

АКТОР

*Відводить очі*

Минеться.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ

Чотири роки...

І(е)

АКТОР

*бере кухоль, іє*

Все минає. Ганьба

так мудро вже влаштована. Здається,

що всьому край - а вже й забув причину.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ

Давайте виймо?

АКТОР

*справить кухолі*

Не хочеться. Спасибі.

*Йде до виходу*

Відповідальний комсомольський працівник сідає на діжку, ставить поруч себе кухоль. З двома кухлями пива входить Аспірант, кідає на нього оком.

АСПІРАНТ (до Актора) Я майстер спорту із пілотування... *Жупиняється в спину Актора* Я можу бути вам корисним...

Аktor, усміхнувшись, знизує плечима і виходить; іде до колоди. Аспірант дивиться услід, ставить қухлі; виходить.

Деканат, на це вказує відповідна табличка. На столі - велика мапа СССР. Кілька столів з паперами, книжками; стільці. Декан, секретар парторганізації, секретар комсомольської організації, кілька партійних функціонерів розглядають мапу.

ДЕКАН В Сибір його.(Істерично) До ведмедів!

СЕКРЕТАР ПАРТОРГАНІЗАЦІЇ Без прописки не можна.

ПАРТФУНКЦІОНЕР А що, коли в Азію?

ДЕКАН Там тепло... *Чикає пальцем у мапу, десь у північне Приурал* Та сюди його! *До гурту* I організувати чергування в гуртожитках, цілодобово! Щоб ніяких суботників! Зиаете, чим це пахне?!

### Н і м а с ц е н а

Аktor дістає пляшку дешевого вина («біомічину» - «Біле міцне»), робить ковток, ще ковток... Ставить пляшку біля колоди, важко спирається на Діонісія.

### З а в і с а

(Авансцен) Входить Партфункціонер. Аktor підімається.

ПАРТФУНКЦІОНЕР *до Актора* У Вас є щось прочитати про Че Гевару?

АКТОР Маю. З серії «Життя визначних людей».

ПАРТФУНКЦІОНЕР Дасть почитати?

АКТОР Звичайно.

ПАРТФУНКЦІОНЕР Спасибі. *М'яково усміхаючись, простягує руку* Даите потисну Вашу руку.

(Потиснувши руку, виходить)

З-поза завіси появляється канцеляристка, вироблена роками застільної праці худенька жінка.

КАНЦЕЛЯРИСТКА *до Актора, боязко вигукує* Всі на вибори! Доки не проголосуєте, диплома, так і знайте, не отримаєте! *Ховається*

## ЕПІЛОГ

Опершивсь на статую Діонісія, сидить Аktor. Бере пляшку, підімається.

АКТОР *(до Діонісія)* Будь здрав і благоліпен, друже Діонісію!

*(П'є, виливає краплини вина перед бовваном, творячи жертву; ставить пусту пляшку; сідає на колоду, заплющає очі)*

З авоською в руці входить бабуся,- та ж, що нехтувала генсеком. Забачивши Діонісія, хитає головою, молитовно зводить очі до неба. Бере пусту пляшку, кладе в авоську. Похитуючи головою, виходить. Аktor підімається, виходить на середину.

АКТОР *(до зали)* I направили мене по розподіленню туди, де, здавалося, і Марко телят не *зверзлякувато* *щулиться, зводить комір* Втім, довго мене там не тримали. За місяць, - так і не побувавши (без допуска зась) на робочому місці(конструкторське бюро), - коли надійшли відповідні, конфеденціальні, папери, мене викликали у відділ кадрів і запропонували «вільний диплом» і всю територію, європейську, Союзу. Від першого я обачно відмовився, а з території обрав Київ. Як видно, губа в мене все-таки була не з лопуцька. У валізі тепер чільне місце займали також твори Ф. Достоєвського, Л. Толстого... .Згодом товариш з Москви напише: знаєш, стільки не встиг прочитати,- жалкую, втратив багато *біфнесено* Як же затріпотіло мое серце, коли знову відкрилися переді мною велична панорама і вічно юної Лаври, могутні рамена Дніпра!

Звучить козацький марш - гімн РУХу (повторюються тільки початкові ритми).

Аktor виносить колоду, костур, потім завдає на плече статую Діонісія і виходить.

К і н е ц ь п е р ш о і ч а с т и н и

Самотній занадто квапиться подати руку першому  
стрічному.

*Ф.Ніцше. «Так казав Заратустра»*

*Частина друга*

**Я і ПОЕЗІЯ**

## ДІЯЧІ :

*Актор* - поет (ледь за 40 років), у спогаданнях інженер-технолог одного з провідних підприємств оборонної промисловості.

*1-й студент*

*2-й студент*

*3-й студент*

студенти Державного університету ім.Шевченка.

*4-й студент*

*Студент з гітарою*

*1-й поціновувач*

*1-й поет*

*1-й редактор*

*2-й поет*

*2-й поціновував*

*2-й редактор*

*Редактор-журналіст*

критики творчості Актора.

*Критик-жінка*

*3-й редактор*

*2-й критик*

*3-й поет*

*4-й редактор*

*5-й редактор*

*Редактор-поет*

*Товариш Актора* - робітник одного з київських заводів, земляк.

*Знайомець Актора* - журналіст з поетичним ухилом, згублений пиятикою.

*Молода жінка*- знайома Актора.

*Журналіст*- знайомий Актора.

*Земляк* товариші Актора, працівники того ж підприємства.

*Інженер*

*Вчитель*- товариш Актора, односельчанин.

*Редактор-комерсант*.

*Два молодики-кегебісти, генеральний секретар ЦК КПСС, члени ЦК КПСС, інші високі урядовці.*

Діється Києві, в селі на Поділлі; друга половина 80-х років ХХ століття.

Музичний супровід- українські народні мелодії.

Зі статуєю Діонісія на плечі входить Актор (як інженер, різничається стрункістю, проявом сивини лише на скронях, відсутністю кашкета). Встановлює, приносить колоду, костур і магнітофон.

З іншого боку авансцени двоє молодиків-кегебістів у цивільному вносять державну трибуну ССР і встановлюють майже по центру.

Актор сідає на колоду, вмикає магнітофон. Звучить голос В.Висоцького, його пісня «Истопи ты мне баньку по белому...»

Появляється по одному члени президії («кремлівські старигани») врочистого державного засідання: члени ЦК КПСС, уряду, генералітету і вищиковуються поза трибunoю. Виходить генсек, у лаврому вінку, з двома зірочками Героя на впалих грудях; підіймається на трибуну, викладає папери. Президія аплодує.

Пантоніма генсек виголошує промову, президія реагує (все, як і в пролозі першої частини). Виголосивши промову, генсек виходить під бурхливі аплодисменти, за ним - президія.

Звучить пісня:

...Я от белого света отвык.  
Угорю я, и мне, угорелому,  
Пар горячий развязет язык...

АКТОР (вимикає магнітофон, підіймається, ходить по сцені) Так жити не можна... Так не можна... «Бути чи не бути - ось питання»... Бути чи не бути. Декламує)

За гріхи наші тяжкі  
сонце світле  
нам землю нашу спалило...

Чути приглушений гомін звук гітари. Актор проходить за завісу.

## ДІЯ ПЕРША

### Ява I

Відкривається середня частина завіси.

Кімната в університетському гуртожитку. Прямо вікно, стіл, два стільці; попід стінами - чотири ліжка. На столі - пляшка горілки, три стакани, нарізані хліб і сало. На ліжках і стільцях сидять чотирох студентів, один з гітарою.

СТУДЕНТ З ГІТАРОЮ (співає)

...Є на світі доля,  
Та хто її має.  
Є на світі воля,  
Та хто її знає...

Входить Актор, ставить на стіл пляшку горілки, сідає на ліжко,

1-й СТУДЕНТ (о 2-го студента) Наливай, бо напім не дадуть!

2-й студент наповнює стакани. 1-й студент подає стакан Акторові, бере сам, бере і студент з гітарою.

Ну, будьмо!

1-й і 2-й СТУДЕНТИ (приглушено) Гей! Гей! Гей! Цо каються між собою і з Акторм; випивають, занюхують хлібом і закусюють

2-й студент розливає.

3-й СТУДЕНТ (о решти студентів) Щоб в деканаті не чули!

Троє студентів беруть стакани трьома пальцями біля самого денця, легенько цокаються верхом стаканів, щоб дзенькнуло, і прижимають стакан до стакана. Випивають і закусюють.

СТУДЕНТ З ГІТАРОЮ (співає, гурт підтягує)

...Ой у полі річка,  
Через річку - міст.  
На мосту корова,

У корови - хвіст.

Ой якби не річка,  
Не було б моста.  
Не було б корови,  
Не було б хвоста.

Аktor підімається, виходить з кімнати. Завіса поволі закривається.

#### АКТОР

*«бік студентів, декламує»*

Прощавайте... -Так будемо ж, братчики!  
Треті півні збудили зорю.  
Що за обрієм, хлопці, ви бачили?  
Чи угаділи долю свою:

Хто в розстрігах (а де вона, істина?),  
Хто з амвона, а все ж - недарма.  
Кому лицарем буть, кому писарем.  
Кому рання од дум сивина...

Потече ще ріка в море синє,  
За порогами - пісня пісень.  
-...А як поле укриєм могилами,  
То нічого, це лиш переддень.

#### Ява 2

Там же. З-за сцени, з-поза завіси виходять літератори-редактори, критики-поети і просто поціновувачі творчості Актора. Він ходить проміж них, вислуховує.

I-Й ПОЦІНОВУВАЧ *примаючи стосик листків* Давай так домовимось: ти будеш писати, а я - «пробивати», а на публікаціях наші імена поруч стоятимуть, згода? Ні? Думаєш, це так легко? Так і будеш до 40 років чека ти, поки видрукують?

Аktor проходить.

*(Дивиться вслід, знизує плечима; виходить)*

I-Й ПОЕТ Так, так... - говорили мені за Вас. Що ж, приходьте на студію, відберіть з десяток віршів. Прочитаєте, послухаємо...

Аktor проходить.

I-Й РЕДАКТОР *фортає листки з текстами віршів* Ось тут Ви досягли. Читає, усміхається; читає інший листок) А такі вірші тримайте при собі.

Аktor проходить.

*(Вслід) Принесіть фотографію, - може, щось і відберемо для щорічника!*

Літературно-причетні і дотичні покидають авансцену. Аktor іде до колоди, сідає .

#### Ява 3

Винаймана кімната в комунальній київській квартирі. Вікно, збоку під стіною - стіл, стілець, напроти - потертий диван.

На дивані з книгою в руках - товариш Актора, земляк: інтелігентного виду худорлявий молодий чоловік з села, робітник з кваліфікацією. Входить Аktor і сідає на стілець.

АКТОР Здрастуй.

ТОВАРИШ Привіт.

ТОВАРИШ *(дивлячись у книгу)* Чого прийшов? .

АКТОР На тебе подивитись, себе показати.

ТОВАРИШ Ти вже мені надоїв.

АКТОР *(зрештою ображається)* Ну то я пішов. *(Підіймається)*

ТОВАРИШ *(відкладає книгу)* Сиди! Ще ѿй ображається.

### П а у з а

АКТОР Тобі не скучно - ось так, самому?

ТОВАРИШ Мені, коли я сам один, ніколи не буває «скучно»*Подас книгу* Ось випадково Рільке дістав у букіністичному магазині. Взяв, бо знаю, що потім ніде не дістати. Читав?

Актор заперечливо хитає головою, гортає книгу.

Та що я питую, кого? Тебе ж, окрім Революції, - нічого*По паузі* Томаса Манна читав? Обо́зково прочитай. Особливо «Чарівну гору», «Братів Йосифа», - яка витончена психологія, яка філософія! Щось зрозумієш.

### П а у з а

*(Декламує)*

На цвінтарті розстріляних ілюзій.

Уже немає місця для могил...

АКТОР *(вражено)* Це хто?

ТОВАРИШ Василь Симоненко. Яка сила, яка трагічність, - тільки вслухайся:

На цвінтарті розстріляних ілюзій...

АКТОР В тебе нічого нема?

ТОВАРИШ Ні. Він майже не друкувався... А ти хоч Шевченка знаєш?

АКТОР Звичайно.

ТОВАРИШ *(декламує)*

Мені однаково, чи буду  
Я жить на Вкраїні, чи ні,  
Чи хто згадає, чи забуде  
Мене в снігу на чужині,-  
Однаковісі нько мені...  
І не згадає батько з сином,  
Не скаже синові : Молись,  
Молися, синку, - за Вкраїну  
Його замучили колись!..  
Мені однаково, чи буде  
Той син молитися, чи ні,-  
Та не однаково мені  
Як Україну злії люди  
Присплять, лукаві, і в огні  
Її, знекровлену, збудять!..  
Ох, неоднаково мені.

АКТОР *(знічено)* Щось не пригадую.

ТОВАРИШ Це не з шкільної програми. *Підіймається* Ти їсти будеш?

АКТОР Та ні...

ТОВАРИШ Ти не комизся! Охлянеш - і пропала Революція*Входить*

Сцена поволі закривається.

### АКТОР

*(підіймається, йде на авансцену)*

До вас, хто ліктем норовить зіпхнуть сусіда,  
шоб кріслом вище, хто нанизує щаблі:  
я був щасливий! Я вже пообідав.  
А ви хоч раз щасливими були?

Тепер я думаю про вас, товариші,  
мої зу хвалі, милі, ясноокі...  
Наскільки б був без вас біднішим світ.  
Наскільки світла було менше, хлопці.

## Ява 4

На авансцену виходять літератори та поціновувані. Аktor проходить проміж них, вислуховує.

2-й ПОЕТ Пиши, не покидай писати. Це - головне. Пиши вірш *Виходитъ*

2-й ПОЦІНОВУВАЧ *(иронією)* Я вже півроку нічого, окрім тебе не читаю. А оповідання краще не відносить. Навіщо, щоб казали - слабенько? *Виходитъ*

2-й РЕДАКТОР *Формає рукопис* А тут треба замінити риму: скажуть - «по ганий смак». *(Віддає рукопис)* Виберіть десять - п'ятнадцять віршів, - попробуєм кудись прилаштувати, хоча важко, дуже важко: всі кинулись писати... Якось ідемо - з хорошим поетом, пізно увечері, - вікна світяться. А він мені: «Знаєш, що вони роблять? Вірші пишуть». *Виходитъ*

Аktor іде до колоди, сідає

## Ява 5

Аktor сидить на колоді, спершись на статую Діонісія.

Сутеніє. В проємі завіси появляється вивіска «Пиво».

Входить знайомець Актора, - ще молода людина, проте з одутлим од пиятики обличчям. На ньому - порвана куфайка.

АКТОР Я ж тобі дав і штані, і куртку...

ЗНАЙОМЕЦЬ *(вбік)* Пішло...

Оддалік з-поза завіси вискачує симпатична молода жінка.

МОЛОДА ЖІНКА *Фо Актора різко киваючи в бік Знайомця* Коли всі поети такі, як він, я взагалі поезії не читатиму! *(Крутнувшись, зникає)*

Входить Журналіст, чоловік середніх літ, він у костюмі і при краватці.

ЖУРНАЛІСТ *Фо Актора* А він у мене плащ вкрає. Зайшов якось, закуска в мене завжди у шухляді є, пішов я в гастроном. Повертаюся - ні його, ні плаща. *(Виходить)*

Аktor опускає голову.

ЗНАЙОМЕЦЬ А я там, - відбував, за «дармоїдство», неробство...

АКТОР Ти ж у відомчій газеті працював, Залізниці?..

ЗНАЙОМЕЦЬ Вигнали.. Я там твої рядки згадував:

Подивись, як заграва розкинулась в світі, -  
по колу, по колу...

І ще - це ж кулеметна черга:

Україно, Україно, Україно!..

АКТОР Я його переробив. Тепер він називається «У Каневі, на Чернечій горі», - наче відчуття Шевченка, коли він там був. Тепер це - Тарасова гора...

ЗНАЙОМЕЦЬ Я знаю. Можеш прочитати?

АКТОР *(декламує)*

Україно, краю неповинний,  
вже холоне у жилах кров-  
нестерпимо, який нестерпимий  
сум твоїх вікопомних дібров...  
Чи Ти зглянешся, Боже, чи ні, - не зрікаюсь,  
хай регоче, упавши на славу, хула!..  
Україно, знедолений раю,  
та невже, крім могил, в нас нема  
більш ні чого?! Та брешуть кати-яничари:  
Гніву День - він прийде, і тоді із руїни  
підіймемося, Мамо, й під небом безхмарним  
на сторожі постану твоїй, Україно!

Знайомець порпається у кишенях.

(Зітхає, підіймається) Пішли...

Проходять до пивбару.

## Ява 6

(Авансцен) Входять літератори і поціновувачі, згодом - Аktor.

АКТОР (тримаючи руки в кишенях куртки, декламує

Сьогодні, двадцятого, як на оміх,  
прогалини у бюджеті.  
Сьогодні, двадцятого,  
випав сніг, а черевики - подерти...

(Обходить критиків-поціновувачів)

3-Й ПОЕТ Де ти взявся такий? Цей рядок - рівень Маяковського!.. А це ось!.. Прекрасно!.. Тут треба

доопрацювати. (Подав рукопід) Доопрацюй вірш з позначками - і дамо добірку в газету. Виходить

ЖУРНАЛІСТ-РЕДАКТОР Хороша добірка. (З доброю іронією) Всі тільки про тебе й говорять. Дзвоняте, питаютъ: де ви його вицарапали?

КРИТИК-ЖІНКА Епатахність, кострубатість... Хоча є і вдалі вірші.

3-Й РЕДАКТОР (кортаючи рукопід) Заплануємо, років за два вийде: самі бажите, роботи тут ще багато.

2-Й КРИТИК (ніше рецензію) Автор ставиться до себе самокритично, що радує. В одному з віршів він назвав Іероніма Босха «людиною з похмурим пензлем». З певною натяжкою це означення можна віднести і до самого автора, його поезії...

Виходять.

## ДІЯ ДРУГА

### Ява 1

Технологічне бюро великого машинобудівного заводу. На столі - папки з технологіями, технічна література. Збоку - кульман.

За столом - Аktor. Вмокаючи ручку з пером в чорнильницю, пише на листку кальки. Щось рисковує на логарифмічній лінійці; бере косинець, креслить. Входить земляк Актора з невеличкою книжечкою.

ЗЕМЛЯК (весело) Привіт!

АКТОР (підводить голову) Здоров. (Дописує і встає)

ЗЕМЛЯК (подав книгу) На, Симоненко. Вкрав у селі в бібліотеці. Позичив на вічне віддання.

АКТОР (бере книгу) Не забув?

ЗЕМЛЯК (доволено) А я колись тебе підводив?

АКТОР (розгортає книгу, тикає пальцем) Ось це прочитай.

АКТОР (читає, голос його трептить)

...Ти пошли мені, боже, хоч ворога,  
Коли друга послати жаль.

ЗЕМЛЯК (кортає сторінку) І ось цей.

Аktor (читає) Заграє смерть іржавою трубою... (Далі - про себе сідає)

Входить інженер, товариш Актора і Земляка.

ІНЖЕНЕР (приязно, до Земляка) Що, знююхуєтесь? (Здоровається за руку; до Актора) Нема, щоб технологію писати!

АКТОР (відригається від книжки, киває в бік кульмана) Напишеш. Вони там, у КБ<sup>4</sup>, як понамальовують...

ЗЕМЛЯК (жартівлив) То все волосся вилізе.

АКТОР Про це й мови нема,- лисину прочухаєш!

<sup>24</sup> КБ - конструкторське бюро.

ІНЖЕНЕР (до Актора) Що читаєш?

ЗЕМЛЯК (самовдоволен) Симоненка йому привіз. У себе в селі вкрав, у бібліотеці.

ІНЖЕНЕР Один чорт пропав би.

АКТОР Я в нашій бібліотеці - заводській, у нас цукрозавод на селі,- ледве «Собор» Гончара випросив: каже, не можу: прийшла рознарядка, щоб вилучити.

ЗЕМЛЯК А ти не віддавай!

АКТОР А я так і зроблю. Скажу - вкрали...

ІНЖЕНЕР (несерйозно) Посадять.

ЗЕМЛЯК (в викликом) Всіх не пересадять!

ІНЖЕНЕР (до Актора) Ти маєш «Марусю Чурай», Ліни Костенко?

АКТОР Ні. (Телефонний дзвінок; бере слухавку) На дроті... Гаразд. Іду. (Кладе слухавку)

ІНЖЕНЕР Я вчора купив.

АКТОР Де?

ІНЖЕНЕР В «Поезії», біля Хрещатика. Там пачками хапали!

АКТОР А мені чого не взяв?

ІНЖЕНЕР (зничено) А я хіба знати, є в тебе чи нема?

Актор сідає, читає вірші Василя Оимонненка. Значуще переглянувшись, Інженер і Земляк ідуть.

ІНЖЕНЕР (до Земляка) Є закурити?

Земляк дістас пачку тогочасної «Прими»: безфільтрової, місцевого виробництва, дешевої.

(Бере цигарку) Що, інтелігентом став, « Прими» куриш, юш і не закусюєш?

ЗЕМЛЯК А твоєю головою тільки цвяхи забивати.

ІНЖЕНЕР На городі бузина, бо в Києві дядько.

АКТОР (услід) Бо в Києві науково-дослідний інститут з її вирощування.

Товариші виходять. Актор опускає голову на руки, на книгу.

### З а в і с а п о в о л і з а к р и в а е т с я

АКТОР (підіймається, йде)

І буде грім з небес, і буде сповідь,  
і час розступиться... А чом би й ні,  
чом не надіятись на всеочисну повінь,  
на ясен човен на кружині?

(Сідає на колоду)

## Ява 2

На авансцену входять літератори і поціновувачі.

3-й ПОЕТ Яка там «перестройка»?! Перебудова буде тоді, як твоя книжка вийде!

КРИТИК-ЖІНКА (з рукописом) Щиро пораділа: значно зросі рівень культури вірша...

4-й РЕДАКТОР Мова може йти про публікацію одного вірша. Більше просто не в змозі: той в Спілку поступає, той на пенсію йде...

АКТОР (спершиє на Длонсія, споглядає літераторів; декламує)

Півжиття - просто пишеш вірші,  
півжиття - вибиваєшся «в люди»...

2-й КРИТИК (з рукописом) Є хороші вірші. Особливо ось ця строфа, майже бездоганні:

Козак пропав, чого гріха тайти?  
Що правда, то не гріх, і взагалі  
однак він не умів на світі жити.  
Та що на світі? Навіть на селі.

Розходяться.

АКТОР (декламує)

...Бакай - можна душу зоставити.  
А вгорі - знов по вісі багна.

## ДІЯ ТРЕТЬЯ

### Ява 1

Село на Поділлі. Парк. Справа - розлоге дерево, під ним - лава (дошка на двох стовпчиках). Попереду - частина «точила»: танцювальної площасти, де-інде порослої потрім, в обрамленні з цегли, з облупленого штукатуркою.

На лаві сидить Учитель, давній знайомий Актора, односельчанин; інтелигентного виду худощава молода людина; сорочка, штани. Поруч перев'язаний мотузкою стосик товстих книг.

Входить Аktor і сідає пообіч.

ВЧИТЕЛЬ Приніс тобі Плеханова, - може, знадобиться. Забирати їх з собою - нема потреби, та й тут, у селі - теж.

АКТОР Добре...

ВЧИТЕЛЬ (*дістас кілька листків цигаркового паперу*) Я хочу дата тобі деякі вірші Симоненка, що у нас не публікувались. Ми їх передруковували в Університеті з німецького видання. Вірніше, видання наше, але - у Ні меччині .

АКТОР (*бере, ніяково*) Дякую...А в тебе?

ВЧИТЕЛЬ У мене є!

Аktor проглядає вірші.

Може, щось прочитаєш із своїх? Я завжди знат, що в тебе є іскра Божа!

АКТОР (*дивиться проти себе*) Біг пес через овес...

ВЧИТЕЛЬ (*уважно дивиться на Актора*)

Немає щастя ні тому псові,  
ані тому вівсові.

АКТОР Саме так... За селом, на відстійниках - там труба (*Декламує*)

...І в селі можна, в принципі, вижити.  
Можна вижити й на трубі.

Закурюють.

Завіса поволі закривається

### Ява 2

На авансцену виходять літератори і поціновувачі.

Входить Аktor.

4-й РЕДАКТОР (*нічено*) Що я можу вдіяти? Не прийняли. На засіданні редакції .

5-й РЕДАКТОР Принесіть фотографію. Але коли опублікуємо, не можу сказати: я зараз не редактор.

РЕДАКТОР-ПОЕТ (*розглядає рукопис*) Щось є, чогось нема... Будем друкувати (*Подаває руку*) На все добре!

Прощаються. Всі виходять. Аktor іде до колоди.

АКТОР (*роздумуючи*)

І знов - причинний, знову крайній,  
і знову підленъкий смішок.  
І знову проміж люди зайвий.  
Здається, в Бога теж. Щокро-  
все в ті й же епатажній ролі.  
І хто - чужі, і хто - свої?..  
І знов один на видноколі..  
...І знов - супроти течії.

(*До статуї Діонісія*) Будемо жити, друже Діонісію?

### Ява 3

Там же. Входить товариш Актора, робітник.

ТОВАРИШ

Я повертаюся в село.

АКТОР

(обертається, враженф

Ти - і в село?!

Ти зможеш без Хрестатика, Дніпра?

ТОВАРИШ

Я вирішив.

АКТОР

Не вірю!

ТОВАРИШ

Там, в селі,

ще полишилась людяність - і мова...

АКТОР

Яка там мова? Суржик!

ТОВАРИШ

Там я - свій.

А тут - зросійщення. Я тут чужий.

Як на сьогодні.

АКТОР

А там? Гадаєш, ~~та~~ - все просто?

Там не театр!

ТОВАРИШ

Нічого, заведу

пристойну пасіку, догідну молодичку...

АКТОР

саркастично

І там - садиба, там - своя плантація,  
за тином, в гарбузах - орієнтація.

Знизавши плечима, Товариш виходить

*До Діонісія)*

А може, мова - то не визначальний чинник  
для нації? Хіба он ті ж ірландці  
не полишилися ірландцями, хоча  
в ужитку вже не мають мови свої?

П а у з а

Дурниця, і вони до витоків своїх,  
яко євреї до івриту, повернуться.

Виходить, повертається з гітарою, сідає на колоду; награє простеньку мелодію. Нагло появляється редактор, але вже приватного видавництва.

РЕДАКТОР-КОМЕРСАНТ *(на ходу)* Шукай спонсора! Хороша книжка виходить! Шукай спонсора *Відбігає*

## ЕПЛОГ

АКТОР *(спершиє на статую, наспівую)*

...От і все, споряджую ридван.

На колесах - по вісі, по спиці...

Ви бували, бували недужі, мадам?

Що Ви знаєте - «Тиск, і не спиться».

*(Виносить косттур, колоду; заавдає на плече статую Діонісія*

Великий Луг - батько, а Січ - мати,

За яких не страшно і вмирати.

*(Виходить)*

Звучить Козацький марш – гімн РУХу (повторюються початкові акорди).

### Кінець другої частини

І тут він з такою силою і спритністю почав розмахувати  
своїм списом, що навів страх на всіх, хто його не знав.

*M. Сервантес. «Дон Кіхом»*

## **Частина третя**

### **Я І РУХ**

ДІЯЧІ:

*Актор* – поет (ледь за 40 років), у спогаданнях – технічний працівник цукрозаводу на батьківщині, журналіст «районки» (35–38 років).

*Генеральний секретар ЦК ГПСС.*

*1-й робітник*

*2-й робітник*

*3-й робітник*

робітники технічної лабораторії цукрозаводу.

*4-й робітник*

*5-й робітник*

*6-й робітник*

*1-й подорожній* емісари РУХу .

*2-й подорожній*

*Співробітник газети «Літературна Україна».*

Сцена «Зрада Юди. Весілля»

Ісус Назаретянин (без слів).

Юда.

Тисяцький.

Директор цукрокомбінату.

1-й робітник-«рухівець»

робітники цукрозаводу.

2-й робітник-«рухівець»

3-й робітник

4-й робітник

Прибиральниця клубу.

Секретар парткому цукрокомбінату.

Голова сільРади.

Головний інженер цукрозаводу.

1-й делегат

делегати Всеукраїнських зборів Народного руху України.

2-й делегат

Головуючий

Член президії

Журналістка «районки»

знайомі Актора, прихильники РУХу.

Журналіст «районки»

Юнак – прихильник РУХу

Привокатор.

Партноменклатурник

агітатори Російської Православної Церкви (РПЦ) Компартії

Партноменклатурниця

України (КПУ), філії КПСС.

Бабуся з образом.

Пікетувальник.

Чоловік – прихильник РУХу.

Молодик – люмпен-пролетарій.

Знервована жінка.

Жінка – прихильниця РПЦ, землячка Актора.

Організатор – представник проводу РУХу.

Голова Надзвичайного комітету ЧК – «Чрезвычайного комитета» – провідник заколотників.

1-а працівниця цукрозаводу.

2-а працівниця цукрозаводу.

Член осередку сільського РУХу.

Ветеран – член осередку сільського РУХу, причетний до діяльності УПА.

«Товариш» – компартноменклатурник, вивідувач.

Делегати Всеукраїнських зборів НРУ, пікетувальники члени і прихильники РУХу, прибічники РПЦ, дівчинка, двоє молодиків-кегебістів, четверо членів ЧК, мітингуючі, міліціонери, дільничний; у сцені-вставці апостоли, сторожа синедріону.

Діється в другій половині 80-х на початку 90-х років минулого століття в селі на Поділлі, у Києві, епізодично в Москві; сцена-вставка 33-й рік нової ери, Єрусалим, Гетсиманський сад.

Музичний супровід – приглушенні початкові акорди Козацького маршу.

## ПРОЛОГ

Зі статуєю Діонісія на плечі входить Актор, його вже вдарила сивина (від технічного працівника, журналіста відрізняється стрункістю, відсутністю кашкета).

### АКТОР *декламує)*

Буває всякого, буває, мало світу,  
я знаю. Але що то за життя,  
коли з колиски і до сутіні під віком—  
ні «бе», ні «ме», ні кукуріку?..

Встановлює статую, приносить колоду, костур, гітару і магнітофон. Сідає, вмикає магнітофон; звучить популярна пісня у виконанні Малініна: «Четвертые сутки пылает станица...».

Двоє молодиків-кегебістів вносять і встановлюють державну трибуну з гербом СССР. Входить президія врочистого компартійно-державного зібрannя: члени ЦК КПСС, високі урядовці, - переважно добре підтоптані, в облізлих козлиніх шкурах, дещо молодші - у підновлених, з претензією. Обявляється моложавий, з доброю лисиною, прикритою лавровим вінком, генсек; сходить на трибуну. Переважна більшість аплодує, - хто вірнопіддано, хто приречено, а хто тільки вдає.

ГЕНСЕК (розкладає папери; виголошує промову, майже не послуговуючись записом) Дорогие товарищи!  
(Підіймає руку, запрошууючи до тиши) Дорогие товарищи!

Аktor вимикає магнітофон.

Процес, так сказати, пошел. Не побоюсь этого слова. А вы посмотрите, что же это делается? Парад суверенитетов, понимаете! Кому от этого хуже, я вас спрашиваю?.. А вы помолчите там, я вам слова не давал!.. Нет конфликтов, так будут! - это я вам обещаю. У меня в самого корни в Украине. Но не до такой же степени, товарищи! Партия на верном пути. Простой советский ~~лю~~век не верит этим политиканам. Мне присылают десятки писем со всеми: концов страны, и все требуют покончить. Народ с нами! Перестройка ~~на~~бима. Вот что я считал своим долгом.

Аплодисменты.

(Сходить з трибуни, виходить)

Члени президії вервичкою покидають сцену.

В роз'ємі завіси появляється червонопика голова начальника місцевого масштабу в капелюсі.

Аktor вимикає магнітофон, звучить пісня:

...А в наших квартирах сидят комисари  
и девушек наших ведут в кабинет!..

Покрутивши туди-сюди головою, місцевий начальник виходить на авансцену. Поправляє плащ, далеко не вищукану краватку; црипіднімає над головою капелюха і низько кланяється в той бік, куди подалися члени президії. Останній її член обертається, погрожує, різко щось мовить, вимахуючи кулаками, а потім доганяє своїх. Місцевий начальник виструнчується, тримаючи капелоха на рівні живота. ~~П~~отається в півоберта, марширує в бік Актора, розвертався на 90 градусів і зникає за завісою.

Аktor захоплено спостерігає за дійством.

В роз'ємі завіси знову появляються парсуні місцевого начальника. Повертівши нею навсібіч, погрожує Актору кулаком.

Входять двоє молодих чоловіків, вони явно з дороги. У їхніх руках - важкі валізи. Завбачивши подорожніх, місцевий начальник соварстває, але продовжує підглядати у шпарку завіси. Подорожні присідають на валізи.

АКТОР (підіймається; йде, наспівує) Г'ех, яблучко, та з листочками...

## ДІЯ ПЕРША

### Ява 1

(Права частина сцен) Село на Поділлі. Цукрозавод, технічна лабораторія. Справа - слюсарний верстат, обіч нього - ящик, виповнений засмальцованим ганчиром. Далі під віконцем - стіл з перевіряючим стендом, приладами й інструментами. Прямо - стелаж з контролно-вимірювальними приладами. Зліва, за саморобним продовгувата, столом працюють четверо молодих робітників. На столі лежить примірник «Літературної України» з видрукованим «Проектом програми Народного руху України за перебудову».

Входить Аktor, тримаючи листок із зверненням на підтримку створення НРУ.

#### АКТОР

когда звернення на стіл, сідає

Ну що, підпишитесь? Чого ви боїтесь?

Ніякої крамоли: Рух народний  
в підтримку гласності, перебудови... Мови.

#### 1-Й РОБІТНИК

(грає)

Ну, коли так, то можна. А чого ж?

#### 2-Й РОБІТНИК

(грає)

А то вже, справді, в городаюно -  
все на російській.

3-й РОБІТНИК

*(іраціє)*

Ну то що? Коли у магазинах  
поліці світяться, коли немає оком  
за що там зачепитися, - а буде ковбаса,  
яка різниця, на якій там мові  
буде написано, що то є ковбаса?

АКТОР

*(чевово)*

Тоді за рік, за два не стане й пісні,  
всіх нас не стане!

4-й РОБІТНИК

Як це так - «не стане»?

АКТОР

Як нації, як України!

3-й РОБІТНИК

Ти даєш!

АКТОР

Ну то підпишеться, в підтримку?

1-й РОБІТНИК

Можна.

*Розписується на листку*

2-й РОБІТНИК

Ми теж - республіка.

*Розписується*

3-й РОБІТНИК

Але - щоб без кордонів.

*Розписується*

4-й РОБІТНИК

І армія щоб спільна.

*Розписується*

АКТОР

Так і є.

*Цере звернення, підіймається*

Входить 5-й робітник.

АКТОР

А ти підпишешся?

5-й РОБІТНИК

Як всі...

*Дивиться у листок, розписується*

Четверо робітників починають грати в карти, два-на-два. П'ятий прикріплює на стіну вирізаний з журналу портрет Горбачова. Входить 6-й робітник; гравці ховають карти, озираються, і продовжують гру. Робітник бере з ящика масне ганчір'я, витирає руки. стає з-за стелажа шахівницю, сідає за стіл під вікном. До нього підсаджується 5-й робітник.

Завіса напівзакривається.

АКТОР

*виходить, наспівуючи, на авансцену*

Тех, яблучко...

*Зупиняється, в залу*

Як знищити в собі раба...

Як знищити в собі раба - ось те питання,  
що мусить бути визначальним. Віра в Бога,  
у потойбічне існування? Так, це вихід, -

коли Незнаному лише складаєш шану,  
визнання над собою лиш Його, -  
тоді ти вільний... Віра у Любов  
як прояв необхідного, в спасенні через неї;  
в любові до Вітчизни, свого роду,  
Свобода - над усе, ти можеш бути вільним  
лише в суспільстві вільних, рівних...  
Це – майбутнє...  
А в сьогоденні запорука – власність  
(і владність? - ні, дурня беззаперечна  
знецінених рабів, підніжків, - щоб над ними,  
і щоб вони возвиглися як «короновані раби»,  
«помазані», *уповноважені*... громади,  
з богохульних справ), матеріальна власність  
вона унезалежує... І кривдить?...  
матеріальна власність - так, вивільнює, - постільки,  
поскільки є умовою для надбання духовного...  
матеріальна власність, - апостоли теж мали скарбника,  
в тамтешньому загалі - верх довіри, - Юду...  
Шож, можна не сприймати світ, і правда є  
у гаслі «Геть од світу!», - та коли  
суспільна недолугість є підставою зневаги  
до людства як такого - це від сатани;  
це аж ніяк немужність сильного - йому відомо:  
так, є діяння, несумісні з розумом моїм, - ну щож,  
не все у світі за моїми образом-подобою,  
я тільки на початку шляху допізнання...  
(*Опустивши голову, йде в напрямку Діонісія; наспівуючи Г'ех, яблучко...*

## Ява 2

(Ліва частина сцену) Київ, кімната в редакції газети Спілки письменників України (СПУ) «Літературна Україна», що засвідчує вивіска. За столом, заваленим паперами - співробітник редакції, приємна молода людина. Входить Аktor.

АКТОР Доброго дня.

СПІВРОБІТНИК (ідвідить голову) Доброго дня.

.АКТОР (подав скріплені папери) У мене звернення. Тут більше ста підписів на підтримку створення Народного Руху.

СПІВРОБІТНИК (ідіймається, бере папір; приязнно) Вельми вдячний... Від оргкомітету... Кладе папери на стіл)

АКТОР Ви б не могли його опублікувати?

СПІВРОБІТНИК (розводить руками) На жаль... Кожен день - десятки, сотні листів...

АКТОР (дещо ображено) Зважте, що це - підтримка не просто робітництва, а робітників цукрозаводу, це - підтримка села. Я б не хотів їх підводити.

СПІВРОБІТНИК (низує плечима, непевно) Я розумію... Можливо, щось і викристаємо... В огляді...

АКТОР Принаймні воно хоч не загубиться?

СПІВРОБІТНИК Ні -ні.. . Що Ви! Все передається в оргкомітет.

Сцена поволі закривається.

АКТОР (виходить, наспівує Г'ех, яблучко, та з листочками... Хвіговими) (ідає на колоду, спирається на статую) На Дереві пізнання добра і зла. Ґадумується Зрада Юди... Версія<sup>25</sup>

Світло поволі гасне. Відкривається права частина сцени.

<sup>25</sup> В наступній яві використовується твір «Гетсиманський сад» з книжки «Деформації, або Звідки ж узвяся кукіль».

## Ява 3

Напівтемрява. Гетсиманський сад. Ісус Назарянин та Його учні. Підходить Юда, «а з ним люду багато від первосвящеників і старших народу з киями»<sup>26</sup>.

ЮДА

*про себе; пильно, з любов'ю вивляючись у вічі Учителя*  
Ти бачиш сам, Учителю: не час...  
Що не сприймає проповідь святу  
народ уярмлений, що Ти у власнім домі  
став вигнанцем, Учитело. Що гнані грошоміни  
сьогодні повертаються у храм...  
Народ, який вітав Тебе так щиро-  
як сон, як мрію... - вже Твоєї смерти  
шуга, бо все живе з правіку  
складає гімн хлібу насущному, а хліб -  
в руках у сильних цього світу.  
Твоє ж майбутнє - у майбутньому. Що Ти  
дорога світу мусить знати світ,  
Спасителю<sup>27</sup>... І я спасу Тебе.  
Котрого дух так високо вознісся,  
такого ж потребує і вінця, Ти знаєш Сам...  
Сьогодні Ти підеш на муки. Ну а я...  
я ж буду проклят у віках.

*(Do Icusa)/*

Учителю!

*Цілує Icusa*  
ТИСЯЦЬКИЙ

*дρ стражникіδ*

Віжіть його!

Стражники кладуть руки на плечі Ісусу і відіжнуть Його. І «всі учні тоді залишили його й повтікали».

Сцена поволі закривається.

## Ява 4

(Авансцена) Актор виходить, повертається з двома плакатами, вивішує їх на завісі. На одному зображені дівчинку з косичками в українському строї, з косичками, у віночку із польових квітів. Над собою вона тримає прикрашену віночком земну кулю з виразними контурами України. На плакаті напис:

---

Сьогодні - День Землі.  
Від мальовничої вулиці - до мальовничого села,  
від мальовничого села - до мальовничої України!  
Осередок РУХу .

---

На іншому плакаті обвуглени стовбури і віти за колючим дротом з табличкою «Зона», велика поминальна свіча. Напис:

---

День пам'яті Чорнобильської трагедії .  
Осередок РУХу

---

<sup>26</sup> Цитується з Нового Заповіту.

<sup>27</sup> Одна з версій «зради» Юди.

<sup>28</sup> Ім'я Ісус означає Спаситель.

Вивісивши плакати, Актор іде до колоди, сідає  
Подорожні, взявши валізи, підходять до Актора. Він підіймається. З-за завіси висовується голова місцевого начальника. Зиркнувши на плакати, зводить до стелі очі, примружується. Завбачивши подорожніх, ховається.

1-й ПОДОРОЖНІЙ

*сплавить валізу, подає Актору руку*

Слава героям!

АКТОР

*вітаючись*

Героям слава!

2-й ПОДОРОЖНІЙ

*сплавить валізу, подає*

Слава Ісу!

АКТОР

*вітаючись*

Вовіки!

1-й ПОДОРОЖНІЙ

Ми по рекомендації...

*Дістас лист*

АКТОР

Не треба.

«Просвіта», РУХ?

1-й ПОДОРОЖНІЙ

РУХ, з Львівщини.

АКТОР

Сідайте, прошу. Ось...

Актор непевно вказує на колоду, сідає та на неї з 1-м подорожнім, інший - на валізу.

1-й ПОДОРОЖНІЙ

Ми привезли листівки і газети...

Дістають стоси паперів і газет.

Правда,

частину вже роздали.

АКТОР

От спасибі!

*Проглядає листівку*

2-й ПОДОРОЖНІЙ

Ми бачили, у вас тут залізниця?

АКТОР

*ківає*

Так.

2-й ПОДОРОЖНІЙ

То ми могли б для вас передавати, -  
скажімо, так за тиждень, - наші видання  
проводниками поїздів. В нас налагоджено.

АКТОР

Ця колія - місцева, тільки до села.

1-й ПОДОРОДНІЙ

А взузлова далеко?

АКТОР

На жаль...

1-й ПОДОРОЖНІЙ

Тоді

робити нічого, возитимем. На пошту  
мала надія.

І а у з а  
2-й ПОДОРОЖНІЙ

Ми могли б дітей приймати  
з села, з району вашого...  
1-й ПОДОРОЖНІЙ

Артистів направляти,-  
у клубі вашому є сцена?

АКТОР

Є... Це добре.

*Проглядає газету*

2-й ПОДОРОЖНІЙ

Могли б газету вашу випускати,  
проблем немає; то коли в Литву  
доводилося їздити, ускладнень вистачало.  
А зараз налагоджено.

1-й ПОДОРОЖНІЙ

Сьогодні головне -  
це Незалежність.

Аktor

*рфзгадає листівку*)

В нас більшовики  
удвічі довше заправляють, ви врахуйте  
в своїх листівках. «Комунізм - фашизм»,  
на честь провідників надмірне славослів'я  
ОУН-УПА, - не сприйметься.

1-й ПОДОРОЖНІЙ

За нашим  
автобусом в сусідньому районі  
дідок з сокирою ганявся.

АКТОР

Тільки він,

один? Вже непагано.

2-й ПОДОРОЖНІЙ

А у вашому - в готель,  
як не крутились, не пустили.

АКТОР

Це вони уміють.

2-ПОДОРОЖНІЙ

Питають: «Ціль приїзду?» - що ти скажеш?

1-й ПОДОРОЖНІЙ

Відбули ніч у кочегарці. З кочегаром  
порозумілися за пляшку.

АКТОР

Зважте і на те,  
що тут вплив Заходу був менший. Королівства,  
як Галицьке й Волинське, в землях наших  
не знали.

2-й ПОДОРОЖНІЙ

Свого, а чужих царів? Татарів...

АКТОР

*нє звертаючи уваги на закінч*

Тут Наддніпрянщина, козаччина, - Богун,  
полковник Вінницький, який не присягнув,  
у пику гетьману Хмельницькому, Москві,  
і запорозька вольниця в Пониззі:  
як кошовий, бува, не догодить, - йому в матню  
побільше камінців - і до Дніпра, як тельбух,  
кормити раків; а пізніш - Махно...  
У нас одвіку на державу не молились. Всяку.

1-й ПОДОРОЖНІЙ

За що і поплатились.

АКТОР

То вже інша справа.

2-й ПОДОРОЖНІЙ

Ми через поле йшли, - земля так і парує,  
такий масний чорнозем. Нам би,  
на добриво...

АКТОР

*n(діймається)*

То що, ходім до хати?

2-й ПОДОРОЖНІЙ

*тягнеться до валізи*

Та в нас тут є...

АКТОР

О Господи! Проходьте...

Емісари і Актор виходять.

В завії появляється голова місцевого начальника. Він водить нею навсібіч, ховається. По тому просовується в іншому місці.

## ДІЯ ДРУГА

### Ява I

Майдан у подільському селі. З глибині сцени справа височіє брама з написом «Цукрозавод». Напроти - клуб, кілька ялин, стенд для газети «Літературна Україна».

Входить Актор. Прикріплює на стенді листівку. Підходить місцевий начальник, стає за спину Актора.

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК *(читає листівку)* «Руки геть від Литви! За нашу і вашу свободу! Осередок Руху»

*(До спини Актора, зриваючись на крик)*

Вам хто дав право на антисовєтську пропаганду і підтримку цих литовських фашистів?! У вас же батько воював, як вам не стидно! Вам розрішили поставити стенд для вашої націоналістичної газетки, а не для ваших націоналістичних листівок. Хороби б я дозволив. Розвели тут, панімаєш!

*(Швидко заходить до клубу)*

З брами повагом виходить директор цукрокомбінату, підтянутий і охайно вбраний чоловік середніх літ.

АКТОР *(іде назустріч директору)*

Я перепрошую.. На Вашу адресу надійшов лист-звернення до працівників цукрозаводу від трудового колективу спорідненого підприємства з Литви, в якому вони просять підтримати їх *уязву* з блокадою московським центром, ненадходженням сировини з Куби...

ДИРЕКТОР *(в цікавістю дивиться на Актора)* А Ви звідки знаєте? По своїх каналах? Так, надійшов. Обговоримо, аякже. Зберемо збори.

АКТОР Коли?

**ДИРЕКТОР** (їде) От тільки відсіємось, - самі розумійте: гаряча пора. Обожжково.

Аktor іде в завод.

(Обертається в бік Актора, вкладає руку в кишеню; явно скрутливши дулю, виходить

З заводу появляється робітник. Забачивши на стенді листівку, поквапно його минає. Озирається, підходить до стенду, читає. Постіхом виходить діть.

З-за стенду висовується червоняста пика місцевого начальника, потім рука. Нишпорить по стенду, намацує листівку, зриває і зникає в клуб.

З брами Аktor і двоє робітників, членів осередку РУХу, виносять стенд для для газети Народного РУХу «Народна газета». Встановлюють його напроти вікон клубу. З клубу вибігає місцевий начальник. Він без плаща і шляпи, виблискуючи лисиною.

**МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК** Хто дозволив? Ану забирайтесь! Ви закриваєте обзор!

**АКТОР** (незворушно) Є дозвіл сільРади.

**МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК** А я не разрешаю! Тут я хазяїн! Бенлеровци, антісоветчики! Розвели дармоїдів! Тільки людьми колотять. Всіх ваших пісателей, вашу зачухану інтелігенцію - в поле, на ферму, буряки сапати! Куди тільки власть дивиться?! Всіх ваших рухівців давно пора в Сибір!

**АКТОР** (не дивлячись на начальника) За доброми Сталінськими часами скутили?

**МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК** (піною на губах) Правильно робив! Мало!

**АКТОР** (різко) Ви думаєте, що кажете?

**МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК** (каженіє) Ти ще мене не знаєш! Поки я тут, ні яких стендів! Я тобі ще покажу!

(Вибігає в клуб)

1-й РОБІТНИК-РУХІВЕЦЬ (до Актора) Чого ти з ним звязуєшся?

2-й РОБІТНИК-РУХІВЕЦЬ Що з дурня візьмеш?

Підходять двоє робітників, читають газети на стенді.

**АКТОР** Не взяти, а зняти.

1-й РОБІТНИК-РУХІВЕЦЬ А як ти його знімеш, коли вони всі один за одного тримаються - «парком, профком і адміністрація».

**АКТОР** А так само, як і з директором було: зібрали збори, проголосували - і не дали садибу «прихватизувати»; зажерлись, - що з парком зробили? А раніше - ставка...

1-й РОБІТНИК То одне, а це зовсім друге.

**АКТОР** Ваша правда: там риба а там хата... А то якась там свобода: ні помащати, ні на зуб взяти.

2-й РОБІТНИК Скажеш криве слово - і полетиш з роботи.

1-й РОБІТНИК І не візьмуть нікуди.

2-й РОБІТНИК І куди тут підеш?

1-й РОБІТНИК І ні жому, ні поросяти не випищуть, - чим скотину кормити?

**АКТОР** Ось через це у нас так і ведеться. А потім винних шукаємо.

1-й РОБІТНИК Тобі добре говорити: ні дітей, ні жінки. А тут впрягся в ярмо, мусиш тягнути.

**АКТОР** (відводить очі) Так, мені - краще за всіх.

Робітники розходяться. З клубу виходить прибиральниця.

**ПРИБИРАЛЬНИЦЯ** (шиком) Там тебе кличуть. Не дадуть вони тобі жити. Але ж і бояться тебе!

**АКТОР** Правильно роблять. **Заходить до клубу**

## Завіса

### Ява 2

Клуб. Кабінет профкому цукроміннату, вивіска.

Прямо – звичайний конторський стіл з телефоном. Попід стіною спрощенільці. Над столом – портрет Леніна, за столом – місцевий начальник. На стільцях – секретар парткому, чоловік у літах; директор цукроміннату; головний інженер цукрозаводу, - з колючими очицями під окулярами і єхидною усмішкою; голова сільРади, ще молодий чоловік з непевним з непевним блукаючим поглядом. Зліва, близче до дверей, - стіл секретарки, з друкарською машинкою «ще тих часів», стілець.

В центрі стойть Аktor.

**ДИРЕКТОР**

Ми Вам допомогли з матеріалами для стендів,  
дозволили у місці людному поставити...  
Чому на них Ви клеєте листівки?

Аktor усміхається.

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК

Я ж казав...

АКТОР

Бо більше нема де. Ще стенд потрібен.

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК

*в(бік голови сільРади)*

Не треба було дозволяти. Я ж казав...

Голова сільРади блудить очима.

Аktor

*до місцевого начальника*

Ви забуваєте: у нас – перебудова.

Напевно, чули - гласність...

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК

Розвели

антисоветську пропаганду, понімаєш! Вам  
хто дозвіл дав на подпісі збирати,  
щоб проти партії, страни, яка скормила,  
Вас вивчила?!

Аktor

Не треба тільки путати

із грішним - праведне: державу - й батьківщину,  
радянську владу - й партію...

ДИРЕКТОР

Яке Ви мали право

в підтримку шахтарів страйкуючих, студентів,  
що голодують, відправляти телеграми?

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК

Синки професорські! Нехай поголодують,-  
зайлися!

*До Актора*

Вас колектив пригрів,

а ви що позволяєте?!

АКТОР

*до директора*

До мене по роботі

Ви маєте претензії?

Директор мовчить.

СЕКРЕТАР ПАРТКОМУ

Ваш батько - комуніст,  
хороший робітник...

АКТОР

То й що? Коли Ви чули,  
щоб я ганив чи виступав я проти тик,  
кого Ви звete «рядовими»? Партноменклатура  
це дещо інше.

ДИРЕКТОР

На якій підставі

відправили від трудового колективу телеграми?

СЕКРЕТАР ПАРТКОМУ

Від РУХу - справа інша...

АКТОР

Не «від», а більшості. Бо неодноразово звертався за підтримкою, і знаю, якої думки щодо цих подій працівники заводу... Втім, коли потрібно, давайте опитаємо...

П а у з а

*До секретаря парткому*

Ви на колектив

неправомірно посилаєтесь, коли за заборону РУХу виступаєте.

СЕКРЕТАР ПАРТКОМУ

*(знизує плечима)*

А ми

нічого ще не відсилали.

АКТОР

Так пошлете.

Ви ж підпаси збираєте, а в тексті чорним по білому - «від імені»...

П а у з а

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК

Надалі

себе як думаєте вести?

АКТОР

*(знизує плечима)*

Як і вів.

МІСЦЕВИЙ НАЧАЛЬНИК

Ми попереджуємо! Можете іти.

*(Сцена поволі закривається)*

АКТОР

*виходить, іде до колоди, наспівuje*

Любо, братці, любо,

Любо, братці, жить...

*Сідає на колоду, спирається на Діоніса*

Любо, братці, любо...

### Ява 3

Там же. На авансцену виходять інтелігентного виду молоді жінка, за нею чоловік.

ЖУРНАЛІСТКА «РАЙОНКИ» *(и бачачаючись)* Я буду всіляко підтримувати, але поступити в РУХ не можу: в мене діти... *(Виходить)*

ЖУРНАЛІСТ «РАЙОНКИ» *(якovo усміхаючись)* Поступити в РУХ - значить, втратити роботу в газеті. Я не можу засвічуватись. А допомагати буду.

АКТОР А я не шкодую, що вернувся в завод. Правда, з примуєухза обставинами». *(Усміхається)* Тай що я там, у «районці», попрацював? Півроку... Така затхлість, така заскорузлість...

ЖУРНАЛІСТ «РАЙОНКИ» *(з сарказмом)* Партия - наш рулевий. А ти попався.

АКТОР Як писав Микола Хвильовий: а Троцький що, хіба ніє?

Журналіст усміхається, знизуочи плечима, і виходить.

*(Наспівує)* Любо, братці, любо...

### Ява 4

Там же. На авансцену виходять інтелігентного виду молоді жінка, за нею чоловік.

ЖУРНАЛІСТКА «РАЙОНКИ» *(вбачаючись)* Я буду всіляко підтримувати, але поступити в РУХ не можу: в мене діти... (Виходить)

ЖУРНАЛІСТ «РАЙОНКИ» *(якovo усміхаючись)* Поступити в РУХ – значить, втратити роботу в газеті. Я не можу засвічуватись. А допомагати буду.

АКТОР А я не шкодую, що вернувся в завод. Правда, з примуєухза обставинами». *(Усміхається)* Тай що я там, у «районці», попрацював? Півроку... Така затхлість, така заскорузлість...

ЖУРНАЛІСТ «РАЙОНКИ» *(з сарказмом)* Партия - наш рулевий. А ти попався.

АКТОР Як писав Микола Хвильовий: а Троцький що, хіба ні?

Журналіст усміхається, знизуючи плечима, і виходить.

*(Наспівuje)* Любо, братці, любо...

## ДІЯ ТРЕТЬЯ

### Ява 1

Київ, концертний палац «Україна». Простора зала, ряди стільців, балкон, сцена. На сцені - довгий стіл, стільці, трибуна, напнute жовто-блакитне полотно з тризубом і написом «Всеукраїнські збори Народного руху України». На столі - великий коровай, перед столом - портрет Шевченка, живі квіти у вазах.

За столом - головуючий. У залі людно, гамірно. Входить Актор.

АКТОР *(підходить до двох літніх делегатів від обласної організації, що припиняють розмову)* Упроти реформування РУХу в партію.

1-й ДЕЛЕГАТ Чому? Це є більший щабель зорганізованості.

АКТОР Це - бюрократизація об'єднання, а потім воно неминуче відбудеться на державних структурах при реорганізації суспільства. Це - вождизм. Досить з нас і однієї партії. Це буде відступом від демократії і є неприйнятним для широких верств.

1-й ДЕЛЕГАТ Збороти засилля - і всесилля - партноменклатури посередством аморфної організації неможливо.

2-й ДЕЛЕГАТ Треба з ними боротися їхніми ж методами. Використовуючи їх ж уявлення про партію. Скільки нарахувалось більшовиків у 17-му році?! І все-таки вони взяли владу.

АКТОР Методи боротьби безумовно відбудуться на облаштуванні суспільства. Так було, так і буде.

1-й ДЕЛЕГАТ У нас зовсім інші цілі.

АКТОР Я - проти. *(Проходить, сідає)*

Делегати займають місця. Звучить козацький марш - гімн РУХу. Всі підіймаються.

ГОЛОВУЮЧИЙ Прошу сідати.

Делегати сідають.

Прошу членів президії зайняти місця...

На поміст (сцену) сходить член президії, делегати встають, лунають вигуки «Слава!»; сідають.

*(Дивиться в листок, потім у залу)*

Сходить ще один член президії. Всі встають, аплодують, вигуки «Слава!»; сідають. Члени президії почергово займають свої місця. Делегати то сідають, то встають. Актор і ще кілька чоловік пообіч - після віншування другого члена президії більше не підімаються. До Актора, з-позаду, звертається делегат.

ДЕЛЕГАТ Ви з якої організації?

АКТОР Вінницької.

ДЕЛЕГАТ Молодці.

Неподалік - голос запрошеноого відомого політика: «Ми таке вже проходили.» Світло поволі гасне, вихоплюючи тільки поличчя Актора. Він опускає голову.

В залі - світло.

ЧЛЕН ПРЕЗИДІЇ *(встає)* Товариство! Не зважаючи на наше прохання відмінити відвідини Києва, московський патріарх все-таки прибуває!

Шум, вигуки «Ганьба!»

Владою проігнороване наше звернення про недопустимість проведення служби московським патріархом у нашій святині – храмі святої Софії!

Зала збурюється.

А тому завтра вранішнього засідання не буде! Воно проходитиме там, на майдані біля «святої Софії»!

Делегати підіймаються.

ГОЛОВОЮЧИЙ *(намагаючись перебороти шум)* Оголошується перерва!

Делегата гуртується, перемовляються, обговорюють наболіле.

### Завіса поволі закривається

На авансцену входить Аktor, сідає на колоду. Бере гітару.

АКТОР

*(наспівуючий)*

Жовто-блакитні стяги і тризубці,-  
сама історія! І я - ні пари з уст:  
я бачу Хортицю, на половців, безумців,  
йде Мономах, йде Україна-Русь.

Я бачу Хортицю. На чайках - запорожців.  
Великий Луг. Клейноди... «Розвивайсь!»  
І свій курінь. І в ньому - наших хлопців.  
Кричу: «Путу!»... І бачу, що попавсь.

«Мені ж на службу! Любі мої, милі...  
Г'янтнадцять діб! За «пугу»?! Та ж я...» - «Цить.» -  
«Є. Запашок.» - «І ніс у тебе синій.» -  
«Та то ж од пива! Ще й оно дощить...»

*(Ставить гітару, виходить)*

З-поза завіси висовується голова місцевого начальника. Запримітивши щось у тому боці, куди відправилися члени ЦК КПСС, входить; поправляє галстук і шляпу, низько в той оік кланяється - задницею до Діонісія, відтопиривші назад ліву руку, праву з шляпою тримаючи над лисиною. Випроставшись, погордливо оглядає залу і повагом проходить за завісу, не забувши погрозити Діонісію кулаком.

## Ява 2

Київ, майдан біля храму св. Софії. Гурти з жовто-блакитними пропорами, рузвами Української автокефальної православної Церкви (УАПАЦ). Поперек вулиці, від стіни будинку до стіни храму, - пікет: чоловіки, юнаки, жінка в передній шерензі. Оддалік - кілька міліціонерів, вони не втручаються.

Входить Аktor, прикріплює на куртці картку-перепустку делегата зборів РУХу. Стас в шеренгу, взявши під руки з сусідами.

### ГОЛОСИ

- Побили наших священиків... - Патріарх задер полі і проскочив задвірками, біля туалету... - Хто ж знав?!
- Депутати кинулись під колеса, - а їх, як дрова, за руки, за ноги - і через мур... - Московське КГБ київському не довіряють...

Навпроти пікету, біжче до муру - гурт прибічників Російської православної Церкви (РПЦ) на чолі зі священиком. Пікетувальники скандують «Ганьба!», потім починають співати, де далі голосніше, народну пісню «Ой у лузі червона калина похилилася...». До Актора від гурту прибічників РПЦ підходить юнак.

ЮНАК *(стишено)* Вони послали своїх у КГБ. Кажуть: «Куди вони там дивляться, чому не надають підтримку?»

АКТОР Нічого. Дякую. *(Продовжує співати)*

Юнак відходить. До пікету вулицею, з хоругвами і образами - наближаються прибічники РПЦ, переважно - жінки, бабусі, старі чоловіки, монахи. Попереду процесії поруч зі священиком виступає партноменклатурного виду оглядний чоловік у шляпі. Такого ж типу, не обтяжена працею і негараздами жінка. Прийшли

намагаються прорвати ряди пікетувальників. З боку пікету вигулює непевний чоловічок і тягнеться кулачком через голови до вірних РПЦ.

ПРОВОКАТОР Бий їх!

### ВИГУКИ ПІКЕТУВАЛЬНИКІВ

- Це провокатор!.. - Провокатор! - Провокатор!..

Чоловічок зникає.

ПАРТНОМЕНКЛАТУРНИК *(до жінки-пікетувальниці)* За сколько ты им продалася? Шлюха. Под сколькими уже побывала?

Жінка відвертається.

ПІКЕТУВАЛЬНИК *(до партноменклатурника)* I не соромно Вам? Так до жінки!

Партноменклатурник, самовдоволено, осмі хається.

ПАРТНОМЕНКЛАТУРНИЦЯ *(до своїх)* Там вони ж всі з Західної України! Чого вони до нас понайшли?

АКТОР *(до партноменклатурниці)* А Ви сюди прямо з засідання парткому?

ПАРТНОМЕНКЛАТУРНИЦЯ *(шуркає на Актора)* Вмовкає.

БАБУСЯ З ОБРАЗОМ *(до пікетузальників)* Синочки! Нам тільки помолотися...

На бабцю тиснуть задні ряди прихильників РПЦ; зойки.

ПІКЕТУВАДЬКИК *(до супротивників)* Що ви робите?! Жінок подавите!

ПАРТНОМАКЛАТУРНИК А ви відійдіть.

До Актора підходить юнак-рухівець.

ЮНАК-РУХІВЕЦЬ Чия чота?

АКТОР РУХ.

Юнак відходить і стає в шеренгу. Підходить чоловік з дівчинкою.

ЧОЛОВІК *(до актора)* Блокуєте?

АКТОР Блокуємо.

ЧОЛОВІК От молодці! *(Стає з дівчинкою поруч; потім відходить ближче до будищку)*

Швидко підходять двоє студентів.

СТУДЕНТ *(до Актора)* РУХ?

АКТОР РУХ.

Студенти стають в шеренгу. Крізь гурт прихильників РПЦ проштовхується дебелій молодик.

МОЛОДИК *(до Актора)* В гробу я видел ваши пикеты Я вон там живу, пропустите! *(Проходить)*

Непевно підступає знервована жінка з авоською.

ЗНЕРВОВАНА ЖІНКА *(гедь не плачуці)* Я только за хлебом сходила. Пропустите, пожалуйста. *(Схлипує, ії пропускають)* Вот спасибо. *(Проходить)*

До Актора з гурту прихильників РПЦ підходить жінка.

ЖІНКА *(невимушено)* Пустіть нас, ми тільки подивимось.

Аktor Будь ласка: приходьте після обіду і дивіться. Бачте, що робиться?

ЖІНКА Да, вас більше.

### П а у з а

Оце ви всі з Західної України?

АКТОР *(киває головою на куртку)* Я з Вінницької області. Читайте.

ЖІНКА *(читає картку)* I я з Вінницької. А з якого району?.. I я з нього... Село яке?.. А я з сусідньої Попівки..

АКТОР А Ви кажете - «з Західної».

ЖІНКА Бо нам так казали.

### П а у з а

До нас під час війни приїздили бандерівці на підводі. Стали посеред села, агітували, щоб землю роздати селянам, а влада щоб - без комуністів.

З мегафоном виходить один з організаторів пікету.

ОРГАНІЗАТОР *(виголошує)* Можна розходитись! Патріарха в Софії вже немає. Прохання до делегатів зборів РУХу іти на засідання!

Люди розходяться. Схлипує старенька бабу ся, дивлячись на розколотий образ у руках. Витирає його, іде в бік будинку, під дерево на тротуарі.

### З а в і с а



## ДІЯ ЧЕТВЕРТА

### Ява I

(*Авансцена*) Двоє молодиків-кегебістів вносять трибуну з гербом СССР, встановлюють; вносять стіл, покритий кумачем, з водою стакани. Виходять.

Появляються підтоптані, здумлені члени Надзвичайного комітету, іхятеро (ГКЧП – Государственного комитета с чрезвычайного положення), провідники державного партноменклатурного заколоту. Голова сходить на трибуну, члени сідають за стіл.

ГОЛОВА НАДЗВИЧАЙНОГО КОМІТЕТУ *якно з похмілля* Дорогие товарищи! В связи с болезнью Генерального секретаря руководство страной будет осуществлять Чрезвычайный комитет. Соблюдайте спокойствие. Водка подешевеет. В стране будет порядок.

Члени ЧК виходять. Молодики виносять трибуну, стіл.

### Ява 2

Майдан у подільському селі. Клуб, три стенди для газет; брама цукрозаводу.

Входить Актрор, у нього вперше на грудях - значок у формі жовто-блакитного прапорця. Підходить до стендів, дістає з кишені і прикріплює кнопками дві листівки. Входять жінки - працівниці заводу, підходять до Актора.

1-а ПРАЦІВНИЦЯ

Ти що?! ГКЧП, переворот!..

АКТОР

Під ними

однаково не зможу жити. І не хочу.

*(Нервово)*

Фашистські вилупні!

1-а працівниця поспіхом проходить в завод.

2-а ПРАЦІВНИЦЯ

*спривоженđ*

Ти хоч значок зніми!

АКТОР

Хай знають, що не всі

їм задницию лизатимуть.

2-а працівниця хитає головою і проходить в завод. Актрор прикріплює третю листівку і через браму йде в завод. Йому на зустріч виходить член сільського осередку РУХу (1-й робітник-рухівець з першої частини). Побачивши Актора, позичає в Сірка очі.

АКТОР

А твій значок де? Він же в тебе був,

Як хрест натільний?! У штани наклав?

ЧЛЕН ОСЕРЕДКУ

*нұжаханд*

Які штани? Забув. На піджаку.

*Xүче ити*

АКТОР

*дивиться на піджак*

А це що?

ЧЛЕН ОСЕРЕДКУ

*(дивиться на свій піджак)*

Не на цьому.

*Поспішно йде*

Я після обіду  
його надіну. Я пішов. Спішу.

*Вийходить*

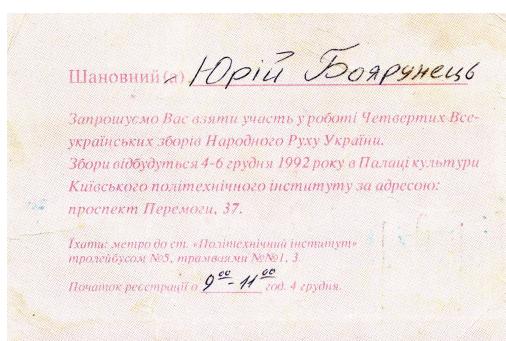
Аktor повільно йде. З клубу повагом находить місцевий начальник; випнувши пузце, стоїть у позі тріумфатора. Виходять інші начальники - голова сільради, дільничний, головний інженер. Місцевий начальник «стріляє» в міліціонера цигарку, закурюють.

Завіса поволі закривається.

### Ява 3

На авансцену виходять Аktor і чоловік похилих літ, член сільського осередку РУХу, в минулому -з'язковий УПА.

ВЕТЕРАН Я їду до родичів у Підкарпаття. Я вже своє відсидів. Там і боротися можна буде. *(де)*  
АКТОР (в залу) А я їду в Київ! *(Рішуче проходить за завісу)*



### ДІЯ ПЯТА

Київ, майдан. Мітинг у час виборювання Незалежності і заборони КПСС (чи то біля стін Верховної Ради, чи то ЦК КПУ, чи на майдані Незалежності, тоді - Жовтневої Революції). Прямо - стіна будинку Верховної

Ради з прапором УРСР, зліва - масивна будівля ЦК КПУ з червоним прапором, справа височіє пам'ятник Леніну в оточенні скульптур озброєних большевиків (подібно знесеному).

Людський вир біля Верховної Ради. Жовто-блакитні і червоно-чорні знамена. Вигуки «Геть!», «Ганьба!», «Прапор - з Ради!», «Геть КПСС!»... Аktor стоїть дещо збоку. До нього підходить партноменклатурний «товариш».

«ТОВАРИШ» (довірчо) Ви ж проголосили незалежність, чого ще треба?

АКТОР (з відразою) Щоб не було таких, як Ви. Заборонити компартію.

«ТОВАРИШ» (показує пальцем на значок з профілем Степана Бандери на лацкані піджака) ось... Бачите? Це Ви, може... Відходить

ГОЛОС З МЕГАФОНА з-попід стін Верховної Ради Не розходьтесь! Допоки не доб'ємося заборони КПУ, лишайтесь на площі!

ГОЛОС З МЕГАФОНУ з боку майдану Незалежності До Лук'янівки! Степана Хмару - на волю!

ГОЛОС З МЕГАФОНУ зі будівлі ЦК КПУ До ЦК КПУ! Нікого не пропускати, зберегти документи!

Частина мітингуючих іде, частина сідає на майдан. Дехто з міліціонері в, що стояли обіч пам'ятника Леніну, відходять, розриваючи ланцюг охоронців «вож дя»; перемовляться, знявши кашкети. Світло поволі гасне.

### Завіса

## ЕПІЛОГ

(Авансценаж) В завісі появляється голова місцевого начальника. Розгублено озирнувшись навсібіч, виходить. Улесливо усміхаючись, низько кланяється в бік статуї Діонісія. Випрямляється, поправляє плащ. Непевно, напоказ погроює - в бік ЦК забороненої КПСС. Проходить за завісу.

Спершись на статую Діонісія, сидить Аktor. В його руках - гітара. Відкривається сцена, майдан у подільському селі. Невеличкий гурт членів осфедку РУХу і прихильників, - переважно чоловіки, кілька юнаків. По драбині, спертій на клуб, підіймається юнак, встановлює жовто-синій прапор. Дехто адуло. Оддалік стоїть голова сільради, з іншого боку - кілька жінок.

### Кінець третьої частини

## ЗАВЕРШЕННЯ

Завіса поволі закривається. Гасне світло, вихоплюються тільки обличчя Актора. Аktor пробує награвати на гітарі. Підіймається, виходить з гітарою і костром. Повертається, виносить колоду. Потім звалює на плече статую Діонісія, йде.

14.04.1994 - 9.06.1994, лютий 2009  
(7.06.2013)  
*c. Скоморошки, Вінниччина*

## У КАНЕВІ. НА ЧЕРНЕЧІЙ ГОРІ

*Mій любий краю неповинний!*  
Т. Шевченко. «Оsmії. Глава XIV (Подражаніє)»

Україно, краю неповинний!  
Вже холоне у жилах кров-  
нестерпимий, який нестерпимий  
сум твоїх вікопомних дібров...  
Чи Ти зглянешся, Боже, чи ні,- не зрікаюсь,  
хай регоче, упавши на славу хула!..  
Україно, знедолений раю,  
та невже, крім могил, в нас нема  
більш нічого?! Та брешуть кати-яничари:  
Гніву День – він прийде, і тоді із руїни  
підіймемося, Мамо, й під небом безхмарним  
на сторожі постану твоїй, Україно!

\*\*\*(Поема)\*\*\*\*\*

## 1

Ступаєш Хрещатиком. Знову цвітуть каштани Барикади на місці, своєму. Визначеному. Ми вибираєм, нас вибирають, - демократія; на горі осідля Управителів, - і не затісно, ти дивійДивиша, з-під гори- на гору, де зазвичай місце Церкви, на захаращену структурами Апарату владного, Системи (біда - непроминуща, сама по собі – не минеться, в обхід звитяги народної), на захаращення спорудне з підсобними «тачками» (ловке означення: на тачку б тебе, таку капосність), і снуються чинні Апаратні ігри, а ти, рабе («Держава все!») - вторять навісноголові держиморди і горлодери, горлорізяк ні, а Гонгадзе, доконаний міністерською, внутрішніх справ, рукою?! Немає «внутрішніх справ» у спільному колі людей), а ти, рабе терпи, оскотинений; на жаль, раб- означення згідно з Біблією: всі й усе – в підпорядкуванні, - а де ж міце Людини, прообразу Творця? Та мовив Ісус на Таємній вечері до учнів: буду називати вас не інакше як друзями Своїми, - і до чого тут «раб Господній» у штатному віротлумаченні?

Перехід... - а хороби: кортеж, міліціант у парадному- під козирок. Щось голова розболілась: що змінилося?

В пониззі – барикади, палатки, юшка - смачна, напевно. А-яна гачку, чи... - та кому, к бісу, потріben поет, злюзикій навіть, коли на виднокрузі барикади, а ти- навіть без рогатки, - і це не заставка з дитячого видання: в Латинській Америці під кінець проминулого (ніщо не міна безслідно) тисячоліття повстала юнь обстрілювала з-за рогу поліціянтів з рогатин каменюками; на Майдані опробовували катапульту. Праведний гнів (а він неминучий, «коли закряче вороння», - а до хороби його на Красній площині в Москві, і в довхресті) - він теж прояв Любові, провозвіщає прислів'я: *не для себе людина народжується*- а там уже як складеться в протистоянні злу, на що спроможешся, активований, повставши, поставши.

## 2

Все повторюється, «нічого нема нового під сонцем». А от Майдану, такого, як на сьогодні було, - все й започатковується. З найвідоміших у світі картин, повноцінніх «Свобода» Делакруа (коли не підвела пам'ять), де мужня жінка на барикаді закликає повстанців з прaporом Незалежності (Непідлегlosti) в руці, поруч – Гаврош, його нам нічого представляти. А найемоніційніший гімн «Марсельєза». А найперша студентська Революція, - жодна Революція не обходилася без своїх провісників, - Сорbonna, 1968 рік. Знову Париж, потужний рух людськості, людяності у спротиві Системі, червоні, чорні прaporи (відлуння анархізму), маяли і на демонстраціях, і на барикадах, транспаранти з образом Че Гевари, - є картина, де в повний зріст, у триединому світі: земля, небо, підспуддя, - в комбінезоні, при пістолеті<sup>29</sup>ди подінешся, така доба, такі виміри, - з піднятою правицею, зжату в кулак, і зірочка на береті... в Церкві Латинської Америки - святий. Починав з Аргентини (за говірку місцеву й отримав псевдо, прізвисько- Че), на велосипедах обїхавши Палаючий Континент з побратимом, збирався, по закінченні медфакультету, лікувати прокажених... - власне, так воно й сталося (не завадило б придивлятися до образу в дзеркалі сутності). Обрав же, покликаний, партизанські стежки у боротьбі з «горилами», диктаторами латиноамериканськими, у спробі вибудови «соціалізму з людським обличчям» (!), на що не спромоглися і в Чехо-Словаччині буревного 1968-го, розправа Кремля не забарилася. Для боротьби з двома «монстрами», що переслідували» на земному крузі, організовував Че Гевара на землі «багато Втнамів», загинув у Болівії 1967 року від автоматної черги, по пораненому, рейнджа, з натасканих спецслужбами «ядечка Сема». З «монстрами», що вадили Руху Революційному, наддержавами з вивершеними Білим Домом і Кремлем, - як плачеться Путіну, Державці Московітянському, яка ностальгія за імперією!- а хороби: не та Європа вже після 68-го, нікуди «нові ліві» зі спротиву студентського, молодіжного не ділися, по цей бік барикаді ті, хто нині при урядуванні. Може, США як держава і оплот демократії, та все воюючи під хвіст (згорнувся мій на колінах, муркає), при наявних задатах, а Революції як зайцю стопсигнал. На Майданах – у Києві, Вінниці – розповсюджував листівки, - витяг<sup>30</sup>:

Коли постає Людина, - а її ознака нетерпимість до не-праведності, не-миршавість, звитяга, невичерпна у своєму дерзновенні на шляху<sup>31</sup>ізнатання світу, світу в собі й себе у світі, - особистість, а вона була і буде, є невідворотним чинником, утвердженням причетності до висот розвою, *нємої складової* Всесвіту, в духовних вимірах, і чоло її струменіє... є спричиненням самоорганізації спільноти, *обленням* народу в братерському колі народів на земному крузі, котрі лік ведуть започаткуванню від призупинення «Вавилонського стовпотворіння», коли людність прагла ознайомитися<sup>32</sup> з ним, яке вивершувалось понад сутністю дотичною, безпосередньою, та вадив її «вік молодий» - і вежа була зруйнована, люди ж вимушено порозбрідались, осмучені, по своїх осіддях вишуканих, де в поєднанні з природним осереддям стали відносними окремішностями. А надалі - спроби повернення *мотоків* – і Олександра Великого, і

<sup>29</sup> Тут і далі повторюються тексти прокламацій.

посередництвом Церкви, і Ліги Націй, ООН, ну й оєв Європейський Союз, «прагнення вселюдського єднання» як потреби людини, сформованої ще Достоєвським, коли, властиво, і постає Людство... коли і постає Людина; коли постає Людина - вона прагне Свободи, а значить відверження Правди, -

*робив Ісус Назарянин застеження учням, апостолам: Правда уповні ви нині не можете сприйняти, прийде Той, Хто хреститиме огнем, - так, огнем Істини, ми приреченійти шляхом Пізнання, ра́дже є завданням,- огнь Істини поймає серце, огнь Любові... - і чоло струменіс.*

Уверження Правди в суспільнстві, обізваному «цивілізацією», де критерії цінностіkar'єра і її грошовий еквівалент в доларах, євро, юанях... - можливе за Революції, завдяки посталому революційному Руху – це життя, Всесвіт не знає не-порушності причини - Інтелект, що властиво і відтворюєдину, «вінець Творіння»; «детонатор», і це підтверджує легендарний 1968, рік «першої революції ХХІ століття», - студентство, складові – молодіжний Рух, профспілки – і що воно є, Європа спізнала і переконується в агонії Системи, підґрунтя (підспуддя) якої – Влада, і як не згадати, хто є «князем світу», в чиєму підпорядкуванні «Царства»... Партія – це завжди диктат, Влада – зужитість, анахронізм, - всяка Партія прагне Влади для себе, понад те – для свого лідера, насаджуючи в спільноті «вождизм», до чого це призводить – не відомо? Та нічому не навчить Історія в партійній інтерпретації, викладаєЧесть.

В чому найсуттєвіша – і прописна (прописана) підступністvатаниї – тверження, щоого не існує; в чому хиба, жахна несуспітність потвор, не-людів? що нема потуги над «князя світу» Влада – все, бо ж і приписано віро-тлумачами їхніми «Цар намісник Божий», - та потвердив Ісус Назарянин, Син Людський: Бог – Любов, - і щоб не діяла Система, Влада вона приреченаЧесть.

### 3

Майдан. Хлопці, як би хотілося бути поруч з вами... Та що толку від мене? на трудовому фронті. Перемови: «Я – біохімік. В медчастині за раненими ходила, розраджувала, - були такі, що боялися виходити, після того.» - «В мене - магазин. Була на кухні, потім камінці видовбувала з бруківки... На барикадах. Побила пальці – знову на кухню відправили. Все повивозила, всі закрутки... А кажуть влатять вам!»

Коли ми, - з товариством підходящим, я з підходящих, - збиралися на поміч Фронту імені Сандіно в Нікарагуа у спротиві одіозному підпорядкованому Сомосі («Сволота, але наша», - так охарактеризували геть у США ), постало питання: а чим придамося, фізично то на що зугарні? Пізніше КГБ втрутилося: вас самих знайдуть виставлять: втручається Москва, Радянський Союз тобто! Інститут, Харківський авіаційний (літакобудування), дали мені закінчити, спасибі (правда, коли попав-ся, то надовго все життя, і посмертно): «Дипломник, - кінчай, та гляди! Що може бути, знаєш?!». Знаю. З РУХу вийшов, коли став партією, - але не позабути присмак Свободи, особливо відчутний, коли ми протистояли відвідинам Московським Патріархом (таки проскочив біля туалету, неочікувано) нашої Софії Київської, Софія – богиня мудрості; а на фресках і зараз – скоморох, - і це в релігійному храмі, начебто тільки! де є чуване, бачене? Розпирає від гордості, і від згіркості – куди подінешся? Втерся, зуби зціпив, - з руками ще не зовсім теє: відтяли фаланги пальців обморожені опісля побиття. Голова поболює, теж спричинено спротивом (дохороби засобів впливу у владних спецслужб), всі органи (матеріальнічний світ) в напрузі, узабезпечують виконання функцій: *пізнання і творення* - робоче послаблення відразу дається взнаки, і так до повного виснаження. Майдан. Я – поет, - ні, не соромлюсь так називатися – заслужено, здається; допік таки і Системі, що і є Режим, Влада, у «нашому» виконанні, - добре перепало, так, що й обмовився товариш: «Ти відбув свою Голгофу». А озвіріле «держимордіє», коли майбутнього супостата, а тоді тільки-но перся в очільники Держави, – зачепив безіменного, прирівняв до гнома, коли ледь дуба не врізав, тобто йому не врізали, дотягував ще до гроба хрустального з пірамідою, влучений запущеним - студентом, до речі - курячим яйцем, що так їх бояться владці гномові. А тоді ще й обявився на людях з драмою «Гніздився покруч двоголовий», про становлення Московії, - вказано чітко, розписав, що воно за цяця така... І перепало, за-всюком (а що міліціянти вже вправлялись, у своєму селі). А ви кажете: Революція! Що проку, - що я можу? Писати, - те љ роблю, і робитиму. Ось і зараз, оці рядки не на показ, з виставкових, честь і свобода на кону.

### 4

«Записки революціонера». Назва відповідає дійсності; все творене - від себе і для себе, передусім, - та спросторіг, що добре вонц - можна й на люди, навіть з поезією - писали вірші й видатні революціонери. Правда, є книга під такою назвою в Петра Кропоткіна, - письменника, вченого-природознавця, провідного анархіста кінця 19-го початку 20-го століття - гідне подиву. Одна деталь: коли він, легендарна особистість, помер, більшовики випустили на прощання соратників (вєрівні) по Руху, заарештованих уже на той час, виборював хто владу, з «лівими» есерами (соціалістами-революціонерами) заодно, як сталося диктаторо-утробних (рево, яке породило гада, ще на сиді Бертолльд Брехт), що для них «єденіца ноль», - і всі (!) вернулись. Представлена робота не під теолого-філософські трактати Фрідріха Ніцше, сповнених сарказму, котрого дещо заносило (пам'ятасте – «Бог вмер»?) - окрім сповненого мужності і прискіпливої уваги до людини, безумовно добротного, поетичного твору «Так казав Заратустра»; не епопея, як от

Олександра Герцена «Былое и думы» - витончена, закінчена, де й про революціонера, свого друга Бакуніна; не його, Михайла Бакуніна, настановчі всеохопні занурення у світ людей і людину в світі. На межі тисячоліть – корінні революції, в поєднанні трійця: Християнство (так), Комунізм, гуманний Соціалізм, - і провідна мета – постання людини.

Знову по радіо, національному: «...Вчать священики по-справжньому любити свою державу». Ну скільки можна! – спробуй промовчи: кому не зрозуміло, що держава і Країна несумісність? Що держава – апарат принуки, хто б її не утворював? Можливо, в цьому причина розпуки бунтарів по революції 1968-69 років: «Відколи з дерев позлазили, то нам так ніби наврочено...» Що є держава, розуміли і Маркс з Енгельсом, але для них влада – над усе, влада для них доленосних «пупів землі», в її робесп'єрівському варіанті - диктатура. А до чого вони доходили в протистоянні Бакуніну, теоретику і практику Революції, анархізму (а його історія від Давньої Греції і до наших днів), - досить мовиться: противно. Не можна плутати, ні за яких обставин, насильницький Апарат - з народом, землею, Краєм! Необхідність, як на сьогодні, особливо в протистоянні, виборюванні Незалежності, - та чим менше її, Держави - тим краще, для всіх. Буде на землі утвержено вільне обєднання людей в Громаду, чий рух, арух – життя, в пізнанні й долученні до Всесіту, Космосу, - і в матеріальних, і духовних вимірах.

Держава і Церква. Найганебніше, що може бути – сумісництво, державний вплив, одержавлення Церкви, прикладів – доста: і у Візантії, і в Московії... А на Майдані панотці молилися поставши проміж барикадами і «панцерником» зі щитом міліціантським, «черепахою», де голова бронетранспортера недогарок, - у зверненні обличчям до ворога. Світ у спротиві, -як його покоробило, сусіднього Самодержавця: ніяк не вдається поновити Імперію під покручем, під орлом двоголовим (тобто Держави і Церкви, вусібіч зирячих), поцупленим у Візантії («Московія - Третій Рим, четвертому не бути!»), - а хоча б у колишніх кордонах, зі шматами Польщі й Фінляндії!.. Та хто підійме меч, від меча і загине.

## 5

Ні, не розписуватимусь («Бідний народ!») - мій товариш про мою продуктивність), - важко зі шпальтами. Завершив розвідку (філософему), розпочату десять років тому, понад, «Революція Інтелекту», - перш за все за сприйняттям Шопенгауера, Нового Заповіту, Багавад-Гіти, дещо й Ніцше... - щось хтось і витягне на шпальти, може. А скільки їх, тих видань, профільних? Ще й коли сам по собі, на селі сам по собі, а в Києві – казати нічого. Скільки їх, товаришів, побратимів, - а я кому? А скінчу словами з ранньої поеми - «Я думаю про вас, товаришів»:

Наскільки б був без вас біднішим світ,  
Було наскільки світла менше, хлопці.

Чи щасливий, що не до спокою мені? Так. Увертюрник, авантюрник... Романтик. От і назвали, - ті, хто добре знає, з ким виростали, - «професійним революціонером». Що далі? А про це ось, у «записках». Вечір. Ніч... Великдень. З Воскресінням вас, люди, з воскресенням ще витяг з листвіки:

Спокій – бажаний стан кожної людини. Жити у злагоді, спокійно виконувати своє призначення пізнавати Світ, і поставати в ньому Людиною, прообразом Творчесма об'єкта без суб'єкта, – твердив Шопенгауер, філософ, - і розбудовувати, творити Світ: «Вище крокви, будівничі!» - Селінджер, письменник, і себе у Світі, передусім – на «планеті людей», засловом Антуана д'Екзюпера. Нелегко бути людиною, називав себе Ісус Назарянин Сином Людським, і зауважував учням (апостолам) *Что скаже против Мене, проститься, але против Духа Святого - ні в цьому світі, ні в майбутньому* бо він і є Дух Правди, і не було в майбутньому місця «сильним світу цього», «спів управителям темноти». Мовив Ісус *Дуйдіть до Мене, струджені і стражденні, і Я заспокою вас* і проповідував Любов як спасення світу, коли фарисеї, знавці «Закону Господа», в їхньому потрактуванні, вторили «око за око, зуб за зуба».

На Україні «управителі» виокремили державу від Народу, немає для них такоє є бидло підпорядковане для їхнього «світлого майбутнього» - в сучасному, - режим виснував у суспільстві структуру подавлення. А за лаштунками «тетру абсурду» - Олігархія, з якою не вдалося справитись ще з античних часів, - багато цікавого є в Плутарху, і не тільки, з приводу. І це є Системою, ворогом людини, і ворогом людини є «князь світу цього», про що – в Новому Заповіті, заповіті з початком Нової ери, нового літочислення.

І допоки не будуть відповідати за скоене владні структури, не будуть реорганізовані, очищені від зла і доконечних не-людів, виродків, - заспокоюватися не можна. Не можна, щоб воно творилося, **всюю**. Осягнена відповідальність – на Інтелекті, на «кліканіх», покликання яких слово, а його прояви – різноманітні; слово Ісуса Назарянина – поетичне, та за необхідності брав і Він кнута до рук – як от коли проганяв тих, хто з Храму утворював торжище. Провинних, повірників – на Майдан, нехай поколінкують, припнуті до ганебного стовпа - в чині Запоріжської Січі, народної волі. І коли постали *адина*, Революціонер на Майдані – не можна заспокоюватися *Честь і Свобода*.



Зauważення «RR» – Революційний Рух; «1968» – протистояння повсталих Системі студентів, загалом молоді, підтриманих інтелігенцією, подекуди – профспілками, - «червоний травень» у Парижі, «Празька весна» з її «соціалізмом з людським обличчям» - і вторгнення проРадянського блоку Варшавський Договір ... протистояння інтелекту– Системі: *Так жити не можна* Ян Палах, - студент, спалив себе)на Заході, в Чехословаччині, відлунням – у радянській Прибалтиці. В листопаді 2013 студенти у спротиві Режиму на Майдані (Київ), з послідуючою роз правою, - і Революція.

## ОГЛАВ

Від автора

Біля пам'ятника Т.Шевченку навпроти Університету його імені *Віри*)

Юродивий *Віри*)

На шляху просто неба *Віри*)

Останній Герой. Романтика *Балада*)

Есеї (*Світоглядні*)  
Я і Революція (*Драма-фарс, у трьох частинах*  
У Каневі. На Чернечій горі (Натомість післямови) *Віри*)  
Записки революціонера *Ілоема*)